

Ζ' ΜΕΛΕΤΕΣ - ΑΡΘΡΑ

Το οικονομικό έγκλημα στην Ελλάδα σήμερα*

ΝΕΣΤΟΡΑ ΚΟΥΡΑΚΗ, Δικηγόρου παρ' Αρείω Πάγω, Καθηγητή Εγκληματολογίας Νομικής Σχολής Αθηνών

Στην παρούσα μελέτη ο συγγραφέας επιδιέχεται σε μία προσπάθεια οριοθέτησης της εννοίας του οικονομικού εγκλήματος και της αποτελεσματικής αντιμετώπισής του, μέσω της ανάλυσης των συγχρόνων μορφών με τις οποίες αυτό εμφανίζεται στον ελλαδικό χώρο (απάτη σε βάρος των συμφερόντων της Κοινότητας, κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας, υπεράκτιες εταιρίες, χρηματιστηριακή απάτη, εγκληματικότητα μέσω Η/Υ και διαδικτύου, διαφθορά δημοσίων λειτουργιών κ.ά.).

In this paper the author tries to set boundaries to the notion of economic crime and how to deal with, by presenting its different patterns in Greece.

Γενική είναι η αίσθηση, τα τελευταία χρόνια, ότι η εγκληματικότητα στην Ελλάδα έχει κατά κανόνα μία καθαρά ωφελιμιστική κατεύθυνση, και μάλιστα με κύριο κίνητρο την επίτευξη οικονομικού οφέλους. Ακόμη και στις περιπτώσεις όπου ο εγκληματίας εμφανίζεται να διαπράττει την αξιόποινη πράξη του για κάποιο συγκριτικά ασήμαντο ποσό χρημάτων, και πάλι το κίνητρό του είναι οικονομικό, απλώς το όφελος που επιδιώκει συναρτάται με τις πιεστικές ανάγκες, όπως τις αισθάνεται, της συγκεκριμένης χρονικής συγκυρίας (π.χ. τοξικομανής που κλέβει για να εξασφαλίσει τα αναγκαία χρήματα για τη δόση του).

Συνηθέστερο είναι, πάντως, το φαινόμενο οι εγκληματικές αυτές πράξεις να στοχεύουν όχι τόσο στην κάλυψη μιας επείγουσας βιοτικής ανάγκης, δηλ. της εξασφάλισης των προς το ζην, όσο, κυρίως, στην επίτευξη ενός ανωτέρου επιπέδου ευμάρειας, αντίστοιχου προς την εικόνα του οικονομικά «επιτυχημένου» που καλλιεργείται με επίταση από τα μέσα ενημέρωσης ως «life style» στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Βέβαια αυτές οι εξελίξεις, μολοντί συνδέονται με υιοθέτηση εκλεπτυσμένων εγκληματικών μεθόδων, δεν εμπόδισαν μία ταυτόχρονη άνθηση, κατά τα τελευταία χρόνια, και των εγκλημάτων βίας στην Ελλάδα. Απλώς τα εγκλήματα βίας έχουν επίσης ένα ωφελιμιστικό κίνητρο (π.χ. διάπραξη ληστείας προς αποκόμιση κέρδους) και δεν χαρακτηρίζονται πλέον από αντιλήψεις παραδοσιακής ηθικής, όπως π.χ. το «ξέπλυμα» της τιμής που προσβλήθηκε.

Σε τελευταία ανάλυση, θα μπορούσε κανείς εύλογα να ισχυριστεί ότι η γενικότερη νοοτροπία για εύκολο, γρήγορο και μεγάλο κέρδος που τείνει να δεσπόσει στην Ελλάδα του σήμερα, διαποτίζει βαθιά, ως υποπροϊόν, και την ίδια την εγκληματικότητα της. Είναι, δε, προφανές, σύμφωνα και με τη θεωρία του Merton, ότι όσο περισσότερο στενεύουν οι δυνατότητες για χρησιμοποίηση θεμιτών μέσων στην επίτευξη αυτού του κοινωνικά καταξιωμένου, όπως πολλοί πιστεύουν, στόχου, τόσο πιο έντονη θα αισθάνονται οι κοινωνικοί την ανάγκη να προσφεύγουν σε μεθοδεύσεις αθέμιτες ή και παράνομες, ιδίως, μάλιστα, όταν η ζημιά σε κάθε ένα από τα επιμέρους θύματα είναι συγκριτικά μικρή και η εξιχνίαση της μεθόδευσης δυσχερής.

Υπό αυτά τα δεδομένα δεν απέχει κανείς πολύ από την πραγματικότητα εάν υποστηρίξει ότι τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα το οικονομικό έγκλημα έχει αρχίσει να προσλαμβάνει

εκρηκτικές διαστάσεις. Ωστόσο, η άποψη αυτή είναι δύσκολο να ελεγχθεί εμπειρικά ως προς την ακρίβειά της, αφού η έννοια «οικονομικό έγκλημα» είναι ακόμη αρκετά νεφελώδης στην επιστήμη και αφού, επιπλέον, τα διαθέσιμα στοιχεία, είτε από τις αστυνομικές, είτε και από τις δικαστικές στατιστικές, αποτελούν συνήθως μόνο την κορυφή του παγόβουνου: Πολλές υποθέσεις οικονομικών εγκλημάτων επιλύονται εξωδικαστηριακά ή και δεν έχουν καθόλου συνέχεια, κυρίως λόγω της απροθυμίας των θυμάτων να τις καταγγείλουν και να συγκρουσθούν έτσι με τους οικονομικά ισχυρούς (πρβλ. Ν. Κουράκη, Τα Οικονομικά Εγκλήματα, Αθήνα, 1998, σελ. 57 επ.). Εξάλλου, συχνά η αυξητική τάση που εμφανίζεται στα αδικήματα αυτά ενδέχεται να οφείλεται όχι τόσο σε πραγματική αύξηση του αριθμού τους, όσο σε εντατικοποίηση της αντιμετώπισής τους από τις διωκτικές αρχές, όπως φαίνεται ότι συνέβη με ορισμένα φορολογικά και τελωνειακά αδικήματα αρμοδιότητας του Σώματος Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος κατά την τελευταία τριετία (βλ. π.χ. την έκδοση ΣΔΟΕ, Τρία Χρόνια Δράσης. Απολογισμός του 1999. Προγραμματισμός για το 2000, Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών [Μάρτιος 2000], ιδίως σελ. 32, όπου στοιχειάζονται για τα εν λόγω αδικήματα κατά τα έτη 1997, 1998 και 1999).

Ανεξάρτητα, όμως, από τη μειωμένη αξιοπιστία των στατιστικών δεδομένων και τον τρόπο με τον οποίο αντιδρούν τα θύματα, γεγονός είναι ότι αναγκαία προβάλλει και στην Ελλάδα η αντιμετώπιση με δραστικότερο τρόπο τουλάχιστον εκείνων των οικονομικών εγκλημάτων, που πλήττουν σοβαρά την καλή λειτουργία της οικονομίας της ή σημαντικά λειτουργικών κλάδων και θεσμών της, αφού μία παραμέληση αυτού του στόχου θα δημιουργούσε προβλήματα όχι μόνο στην οικονομία, αλλά επίσης στο αίσθημα ασφάλειας του κοινού και στην εμπιστοσύνη του προς τη λειτουργία ενός υγιούς κράτους δικαίου, χωρίς διακρίσεις υπέρ ορισμένων κοινωνικών ομάδων και εις βάρος άλλων.

Τα τελευταία χρόνια η Πολιτεία έχει, λοιπόν, αποδοθεί σε ένα επίμονο και επίπονο αγώνα να θέσει τα οικονομικά εγκλήματα υπό έλεγχο, κυρίως μάλιστα όταν η έκταση και η απαξία τους δημιουργούν ευρύτερα προβλήματα για το κοινωνικό

* Εμπλουτισμένο κείμενο διάλεξης που έγινε στη Λευκωσία Κύπρου την 13.12.1999, έπειτα από πρόσκληση του Πανεπιστημίου Κύπρου.

σύνολο, και εφόσον η καταπολέμησή τους δεν συνεπάγεται δυσάρεστες κοινωνικο - οικονομικές παρενέργειες (π.χ. κλείσιμο της επιχείρησης ή ασφυξία των οικονομικών συναλλαγών). Βεβαίως, μεγαλύτερη ακόμη σημασία αποδίδεται σε περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος, όταν δηλ. η εγκληματική δραστηριότητα αποτελεί τη σταθερή ή και αποκλειστική επιδίωξη μιας ιεραρχικά διαρθρωμένης ομάδας κακοποιών, που δεν διστάζουν να διαβρώσουν τον κρατικό μηχανισμό (διαφθορά) ή/και να καταφύγουν στη βία προκειμένου να επιτύχουν στη διάπραξη των παρανομιών τους (πρβλ. σχετ. ορισμό του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο έγγραφο του 6204/2/97). Όμως και η απλή εμπλοκή μιας επιχείρησης ή ενός ατόμου σε αθέμιτες ή/και εγκληματικές ενέργειες λόγω ριψοκίνδυνης πρωτοβουλίας ή και προς διευκόλυνση (π.χ. με δωροδοκία) της πραγμάτωσης άλλων κατ' αρχήν θεμιτών επιχειρησιακών στόχων, που είναι και η συνήθης περίπτωση οικονομικών εγκλημάτων, είναι βέβαιο ότι δημιουργεί επίσης προβλήματα στην ομαλή κοινωνική ζωή και επομένως η αντιμετώπισή της καθίσταται επιβεβλημένη (πρβλ. Αλ. Κωστάρα, Εισήγηση στο 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελλην. Εταιρίας Ποιν. Δικαίου, 1998, σελ. 8 και σημ. 9 επ., υπό έκδοση από τον εκδ. οίκο «Δίκαιο και Οικονομία», όπου απόπειρα εννοιολογικής διάκρισης μεταξύ οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος). Τούτο ισχύει πολύ περισσότερο για νεοπαγείς και περίτεχνες μορφές οικονομικής εγκληματικότητας, που δύσκολα ανιχνεύονται ή/και, ενίοτε, μετά βίας μπορούν να θεωρηθούν ότι πληρούν τη νομοτυπική υπόσταση ενός από τα προβλεπόμενα στην ποινική νομοθεσία αδικήματα, αλλά παρά ταύτα προκαλούν ιδιαίτερα μεγάλη ζημία στην εθνική οικονομία. Τέτοια σοβαρά οικονομικά εγκλήματα συνιστούν ιδίως ορισμένες μεθοδευμένες τελωνειακές παραβάσεις, όπως το λαθρεμπόριο υγρών καυσίμων, η παράνομη λήψη επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων από κοινοτικά κονδύλια («ευρωπαϊκές»), διάφορες εξελιγμένες μέθοδοι προς αποφυγή πληρωμής φόρων, π.χ. με χρησιμοποίηση υπεράκτιων εταιριών του εξωτερικού, η παραπλάνηση ατόμων που επενδύουν τα εισοδήματά τους στο Χρηματιστήριο, ο σφετερισμός της ξένης πνευματικής ιδιοκτησίας (βιβλία, κασέτες κ.λπ.), το ηλεκτρονικό έγκλημα και το έγκλημα στο Διαδίκτυο, οι παραβιάσεις διατάξεων περί εργατικής νομοθεσίας, η νόθευση του ανταγωνισμού, οι ενέργειες αθέμιτου ανταγωνισμού, η ρύπανση του περιβάλλοντος, η παράνομη διακίνηση προσωπικών δεδομένων, τέλος, δε, οι έννομες δοσοληψίες πολιτικών με μέγала («διαπλεκόμενα») οικονομικά συμφέροντα και οι ατασθαλίες στο πλαίσιο μεγάλων τραπεζικών ή δημόσιων οργανισμών. Ειδικότερα:

α) Οι **τελωνειακές παραβάσεις** αποτελούν συνήθη πρακτική οικονομικής εγκληματικότητας κατά τα τελευταία χρόνια και ιδίως μετά την κατάργηση των ελέγχων στα σύνορα της Ενιαίας Αγοράς, η οποία ισχύει κατά την κοινοτική νομοθεσία από 1.1.1993. Επίσης, γίνεται εκμετάλλευση του συνοπτικού και δειγματοληπτικού ελέγχου που εφαρμόζεται πλέον στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βάση τον Κοινοτικό Κανονισμό L-302/19.10.1992, 2454/93. Το λαθρεμπόριο αφορά κυρίως σε τσιγάρα, ποτά, τρόφιμα και πετρελαιοειδή. Μόνο το 1998 κατασχέθηκαν από το ΣΔΟΕ 5.582.821 λαθραίως διακινούμενα πακέτα τσιγάρα (βλ. ΣΔΟΕ, Απολογισμός Δράσης 1998, Αθήνα 1999, σελ. 45). Γενικότερα εκτιμάται ότι το ποσοστό των τσιγάρων αυτών ανέρχεται περίπου στο 6% της συνολικής εγχώριας κατανάλωσης (απώλεια εθνικού προϋπολογισμού: 6,5 δισ. δρχ.) και ότι μεγάλο μέρος τους είναι απομιμήσεις - παραχαράξεις των κανονικών τσιγάρων, με

ανάλογη επίπτωση στην ποιότητα (βλ. ΣΔΟΕ, Απολογισμός 1999, Αθήνα 2000, σελ. 12-13).

Παρόμοια κατάσταση παρατηρείται και στην παράνομη διακίνηση *οιονενύματος*, το οποίο, λόγω υψηλού ειδικού φόρου κατανάλωσης (3.000 δρχ. / λίτρο), αποτελεί προτιμώμενο στόχο των λαθρεμπόρων με διάφορες μεθοδεύσεις (π.χ. εικονική «στα χαρτιά»- εξαγωγή σε τρίτες χώρες του εμπορεύματος, το οποίο τελικά διατίθεται στην Ελλάδα, χωρίς να καταβληθεί ο ειδικός φόρος κατανάλωσης· επίσης, δημιουργία εταιρίας - βιτρίνας που πτωχεύει προτού οι δασμοί καταστούν απαιτητοί, κ.ο.κ.).

Ιδιαίτερη έκταση, όμως, έχει προσλάβει τα τελευταία χρόνια το *λαθρεμπόριο πετρελαιοειδών και καυσίμων για πλοία*. Κύριος λόγος αυτού του φαινομένου είναι το γεγονός ότι το είδος του πετρελαίου που χρησιμοποιείται για τον ανεφοδιασμό των πλοίων και που είναι αφορολόγητο ως προς τα ποντοπόρα ή αλιευτικά πλοία και τις θαλαμηγούς υπό ξένη σημαία, μπορεί άνετα να χρησιμοποιείται και ως πετρέλαιο κίνησης αυτοκινήτων. Συχνά, λοιπόν, κάποια ποντοπόρα πλοία εμφανίζονται με πλαστά παραστατικά τελωνειακά έγγραφα ότι τάχα προσεγγίζουν τα ελληνικά λιμάνια για να παραλάβουν πετρέλαιο, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για πλοία-φαντάσματα που δεν έρχονται καν στην Ελλάδα, το, δε, αφορολόγητο πετρέλαιο που δήθεν προμηθεύονται διατίθεται από τους «προμηθευτές» τους με έως και 70% μειωμένη τιμή, δηλ. «σκοτωμένο», σε διάφορα συνεργαζόμενα πρατήρια καυσίμων. Ανάλογα συμβαίνουν με αλιευτικά πλοία, που προμηθεύονται ατελώς ποσότητα πετρελαίου τριπλάσια ή τετραπλάσια από την πραγματική και διοχετεύουν το εναπομένον πετρέλαιο στην κατανάλωση, ή με πολυτελείς θαλαμηγούς υπό ξένη σημαία, που ονομάζονται στη γλώσσα της αγοράς «βάρκες-υπερωκεάνια», λόγω του ότι προμηθεύονται πετρέλαιο που αντιστοιχεί στις ανάγκες ενός ...υπερωκεάνιου (βλ. σχετ. δημοσιεύματα στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 25.2.1996, σελ. 70 και στον «Τύπο της Κυριακής» της 2.6.1996, σελ. 52-53). Χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιου λαθρεμπορίου πετρελαίου υπήρξε εκείνη που συνέβη το 1994 και που αφορούσε, κατά το κατηγορητήριο, σε 5 εικονικούς εφοδιασμούς ποντοπόρων πλοίων στο λιμάνι του Πειραιά από γνωστή εταιρία πετρελαιοειδών. Στην πρωτόδικη διαδικασία οι κατηγορούμενοι, μεταξύ των οποίων και τρεις τελωνειακοί υπάλληλοι, καταδικάσθηκαν σε ποινές 14-18 μηνών, ενώ η ζημία για το Ελληνικό Δημόσιο από δασμοδιαφυγή ήταν της τάξεως των 40 εκατ. δρχ. (βλ. εφημ. «Ελεύθερος Τύπος» της 14.1.2000, σελ. 25). Μία παρεμφερής υπόθεση λαθρεμπορίας πετρελαίου με θαλαμηγούς ξένης σημαίας, που έλαβε χώρα κατά την περίοδο 1992-1995 και απασχόλησε το Ποινικό Συμβούλιο του Αρείου Πάγου (ΣυμβΑΠ 516/1998 ΠοινΧρ ΜΗ' 1998, 1098), κατέληξε σε οριστική παύση της ποινικής δίωξης των κατηγορουμένων ελλείψει επαρκών ενδείξεων ενοχής και λόγω πενταετούς παραγραφής. Αντίθετα, ο Άρειος Πάγος επεκύρωσε την καταδίκη για διακεκριμένη κλοπή και λαθρεμπορία δύο Ελλήνων κατηγορουμένων, οι οποίοι σε συνεργασία με οδηγούς βυτιοφόρων γιουγκοσλαβικής εταιρίας είχαν προβεί σε μεταγύση στις δεξαμενές τους και εν συνεχεία διάθεση στην ελληνική αγορά μεγάλων ποσοτήτων αφορολόγητου μαζούτ, το οποίο κανονικά έπρεπε να μεταφερθεί από την Ελλάδα στη Γιουγκοσλαβία (ΑΠ 1048/1993 ΠοινΧρ ΜΓ' 1993, 814).

β) Συναφείς είναι και οι περιπτώσεις **απάτης εις βάρος των συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης**, που ενίοτε λαμβάνουν τη μορφή οργανωμένου εγκλήματος. Οι δράστες εκμεταλλεύονται τις κοινοτικές επιδοτήσεις που χορηγούνται σε

όσους εξαγουν ένα ευρωπαϊκό προϊόν σε χώρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή σε όσους ενισχύονται με επιδότηση για κάποια αγροτική καλλιέργεια ή αναπτυξιακό έργο ή, ακόμη, για εκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιείται σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ορισμένες από τις παράνομες εισπράξεις τέτοιων επιδοτήσεων, που συνήθως γίνονται με πλαστά ή εικονικά τιμολόγια και παρόμοια άλλα έγγραφα, έχουν ήδη απασχολήσει τα Ελληνικά Δικαστήρια και στις περισσότερες των περιπτώσεων υπήρξαν παραπεμπτικά βουλεύματα: Είσπραξη της επιδότησης από τη δήθεν διαφορά μεταξύ της τιμής συγκέντρωσης σκληρού σίτου και της τιμής διάθεσης σε κυλινδρόμυλους (ΣυμβαΠ 1414/1985 ΠοινΧρ ΛΣΤ 1986, 307), παράνομη είσπραξη της κοινοτικής πριμοδότησης με την ονομασία «ενίσχυση στην κατανάλωση» ως προς ποσότητες ελαιολάδου (ΣυμβαΠ 803/1991 ΠοινΧρ ΜΑ 1991, 1184 (πρβλ. και ΣυμβαΠ 1568/1983 ΠοινΧρ ΛΔ 1984, 516), καθώς και είσπραξη επιδότησης λόγω δήθεν εξαγωγής με πλοίο ελληνικού σταριού που υποτίθεται ότι θα παραδιδόταν στη Μαδέρα (ΣυμβΕφαΘ 2867/1992, ΠοινΧρ ΜΓ 1993, 1167). Χαρακτηριστική είναι εν προκειμένω και η περίπτωση εννέα βιοτεχνιών ετοιμών ενδυμάτων «φασόν» στη Δράμα που εισέπραξαν περὶ το ένα δισ. δρχ. από επιδοτήσεις για δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης με το τέχνασμα της απόλυσης του προσωπικού τους και επαναπρόσληψής του, στη συνέχεια, σε δήθεν νέα επιχείρηση με άλλο όνομα! (βλ. ΣΔΟΕ, Απολογισμός 1999, ό.π., σελ. 27 και εφημ. «Τα Νέα» της 19.5.1999, σελ. 51). Ακόμη, σημαντική μορφή απάτης εις βάρος των συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που μάλιστα απασχόλησε, πέρα από την ελληνική δικαιοσύνη, και το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην πολύκροτη υπόθεση του γιουγκοσλαβικού καλαμποκιού, είναι η παράνομη αποφυγή καταβολής αντισταθμιστικών εισφορών που οφείλονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση όταν ένα μη ευρωπαϊκό προϊόν εισάγεται σε χώρα μέλος της. Στην προκειμένη περίπτωση οι δράστες εμφάνισαν ψευδώς στις ελληνικές τελωνειακές αρχές ως δήθεν γιουγκοσλαβικό ένα ελληνικό φορτίο καλαμποκιού, το οποίο και τελικά πωλήθηκε σε εταιρία του Βελγίου, δηλ. σε επιχείρηση κράτους μέλους της τότε ΕΟΚ, με αποτέλεσμα να αποφευχθεί έτσι η καταβολή των αντισταθμιστικών εισφορών (βλ. ΑΠ 610/1994 ΠοινΧρ ΜΔ 1994, 749 και Συλλογή Νομολογίας Ευρωπ. Δικαστηρίου 1989-7, σελ. 2965-2988). Ανάλογη υπήρξε και η υπόθεση ενός εμπόρου, ο οποίος καταδικάστηκε για λαθρεμπορία και παραβίαση διατάξεων περί εξωτερικού εμπορίου επειδή εισήγαγε ενδύματα ινδικής προέλευσης ως δήθεν προερχόμενα από την Αγγλία (κράτος - μέλος της τότε ΕΟΚ) και μάλιστα με διογκωμένες τιμές αγοράς σε σχέση προς τις πραγματικές, με αποτέλεσμα να καταβάλει μικρότερους δασμούς (ΑΠ 211/1992 ΠοινΧρ ΜΒ 1992, 414). Για την αντιμετώπιση τέτοιων περιπτώσεων η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιούργησε ειδική Υπηρεσία Συντονισμού για την Καταπολέμηση της Απάτης (πρώην UCLAF και ήδη OLAF), εξέδωσε τον υπ' αριθμ. 2988/18.12.1995 Κανονισμό Συμβουλίου «για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας» (Εφημ. Ευρωπ. Κοινοτ. L 312/1-4) και παρουσίασε συναφές ολοκληρωμένο σχέδιο ποινικών διατάξεων, το λεγόμενο «Corpus juris ποινικών διατάξεων για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (ελλην. έκδ. Α.Ν. Σάκκουλα, 1999). Για τα θέματα αυτά βλ. και τη βιβλιογραφία που παρατίθεται στη μελέτη μου για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, ΠοινΔικ 1999, 1017-1026: 1023.

Υ) Αντικείμενο του σύγχρονου οικονομικού εγκλήματος απο-

τελούν και ορισμένες **εξελιγμένες μέθοδοι φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής**. Ενώ δηλ. οι κλασσικοί φοροφυγάδες προσπαθούν ακόμη να γλυτώσουν φόρους εκδίδοντας ανακριβή φορολογικά στοιχεία ή μη εκδίδοντας καθόλου τέτοια στοιχεία ή, ακόμη, αποφεύγοντας να καταχωρούν στα βιβλία τους έσοδα κ.λπ., οι εκσυγχρονισμένοι φοροφυγάδες επιδιώκουν να κινηθούν μέσα στο πλαίσιο του νόμου ή, έστω, έως τα ακραία όριά του, εκμεταλλευόμενοι με έντεχνο τρόπο τα κενά ή τις ελλείψεις του και ουσιαστικά επιχειρώντας την καταστρατήγησή του. Κυριότερος τρόπος για την πραγμάτωση αυτού του σκοπού είναι η χρησιμοποίηση των λεγόμενων *υπεράκτιων (off-shore) εταιριών*. Μόνο στην Κύπρο υπολογίζεται ότι έχουν ιδρυθεί πάνω από 37.000 τέτοιες εταιρίες και ο αριθμός αυξάνει συνεχώς, όπως και στις περισσότερες άλλες χώρες που συνήθως χαρακτηρίζονται ως «φορολογικοί παράδεισοι»: Μπαχάμες, Νήσοι Κέιμαν, Βερμούδες, αλλά επίσης και ευρωπαϊκές χώρες ή περιοχές, ανάμεσα στις οποίες η Ελβετία, η Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο, η Νήσος του Μαν (ανήκει στη Μεγ. Βρετανία) και η Κέουντα της Ισπανίας (πρβλ. σχετ. δημοσίευμα του Π. Λιάκου στο περ. «Μαxim» Οκτ. 1999, σελ. 72-77 με τον τίτλο «Φορολογικοί Παράδεισοι»).

Σε γενικές γραμμές, οι εταιρίες αυτές εμφανίζουν το βασικό γνώρισμα ότι έχουν έδρα σε χώρες στις οποίες δεν ασκούν την οικονομική τους δραστηριότητα και δη σε χώρες των οποίων το νομικό και φορολογικό καθεστώς είναι ιδιαίτερα ευνοϊκό: Ο φόρος εισοδήματος στους φορολογικούς αυτούς «παραδείσους» είναι συγκριτικά ασήμαντος, υπολογίζεται επί του καθαρού κέρδους και είναι ο μόνος που επιβάλλεται για τη συγκεκριμένη οικονομική δραστηριότητα της εταιρίας, αφού συνήθως υπάρχουν διακράτικές συμφωνίες με τις οποίες διασφαλίζεται η αποφυγή διπλής φορολόγησης των υπεράκτιων εταιριών. Ειδικότερα, ως προς την Ελλάδα, οι υπεράκτιες εταιρίες χρησιμοποιούνται ολοένα και περισσότερο είτε για την αγορά ακίνητης περιουσίας και σκαφών, είτε και για τη διενέργεια εμπορικών πράξεων, όπως η διαμεσολάβηση σε εισαγωγές και η αγοραπωλησία εμπορευμάτων. Σύμφωνα με την Έκθεση - Απολογισμό του ΣΔΟΕ για το 1999 (σελ. 71 επ.), οι υπεράκτιες εταιρίες παρέχουν στους χρήστες τους σειρά πλεονεκτημάτων που τις καθιστούν εξαιρετικά ελκυστικές: Μπορούν να συνιστώνται από ένα μόνο μέτοχο, διασφαλίζουν πλήρη ανωνυμία των μετόχων και τραπεζικό απόρρητο, δεν υπόκεινται στο «πόθεν έσχες» για αγορά ακινήτου ή σκάφους, δεν φορολογούνται για εισοδήματα αποκτώμενα στο εξωτερικό (π.χ. σε περίπτωση που οι υπεράκτιες εταιρίες έχουν κυριότητα ακινήτων, δεν καταβάλλεται φόρος μεταβίβασης, κληρονομιάς, γονικής παροχής ή δωρεάς, ούτε και υπάρχει υποχρέωση τήρησης βιβλίων και έκδοσης στοιχείων η φορολογία αφορά μόνο στα εισοδήματα που αποκτώνται από ακίνητα, ενώ καταβάλλεται και φόρος μεταβίβασης ακινήτου κατά την αγορά τούτου). Ακόμη, οι υπεράκτιες εταιρίες επιτρέπουν τη μεταφορά κερδών από υψηλά σε χαμηλά φορολογούμενες χώρες και επιπλέον έχουν ελάχιστο χρόνο σύστασης, ευέλικτο τρόπο λειτουργίας (το ΔΣ μπορεί να συνέλθει σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου), και μικρό, σχετικά, διαχειριστικό κόστος. Με τα δεδομένα αυτά δεν πρέπει να εκπλήσσει το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια οι υπεράκτιες εταιρίες χρησιμοποιούνται ολοένα και περισσότερο ως ενδιάμεσος φορέας για την αγορά αγαθών από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έτσι ώστε ένα σημαντικό μέρος των κερδών της εισαγωγικής ελληνικής επιχείρησης να παραμένει στην έδρα της υπεράκτιας εταιρίας (που τελεί υπό τον έλεγχο της ελληνικής επιχείρησης) και να φορολογείται εκεί με ελάχιστο συντελεστή. Αντί δηλ. η

ελληνική επιχείρηση να αγοράσει αγαθά απ' ευθείας από την επιχείρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα αγοράζει από την υπεράκτια εταιρία, η οποία τα αγοράζει και αυτή από την ευρωπαϊκή επιχείρηση. Επίσης οι υπεράκτιες εταιρίες «αξιοποιούνται» με ανάλογο τρόπο και για την πώληση αγαθών σε χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η ελληνική επιχείρηση τα πωλεί στην υπεράκτια και εκείνη (ακριβότερα) στην ξένη επιχείρηση, με αποτέλεσμα να προκύπτει έτσι μία σημαντική διαφορά τιμής, που αποτελεί το πρόσθετο κέρδος της ελληνικής επιχείρησης, καθώς φορολογείται και πάλι με ελάχιστο συντελεστή. Βεβαίως, στο πλαίσιο αυτών των μεθοδεύσεων δεν είναι ασύνηθες να παρατηρούνται υπερτιμολογήσεις αγαθών που εξάγονται και υποτιμολογήσεις εκείνων που εισάγονται. Τέλος, μεθοδεύσεις με υπεράκτιες εταιρίες μετέρχονται και όσοι επιθυμούν να αγοράσουν ακίνητα στην Ελλάδα, αν και εδώ προϋποτίθεται η εισαγωγή συναλλάγματος για οποιαδήποτε πράξη επί του ακινήτου, χωρίς πάντως κατά κανόνα να ελέγχεται η προέλευση των χρημάτων που εισάγονται.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις είναι δεδομένο ότι δημιουργούνται πλείστα όσα προβλήματα λόγω της άνισης μεταχείρισης Ελλήνων φορολογουμένων (ορισμένοι «ευφείς» με το τέχνασμα των υπεράκτιων εταιριών καταβάλλουν τελικά πολύ μικρότερος φόρους για τις ίδιες, κατ' ουσίαν, εμπορικές δραστηριότητες), λόγω της απώλειας σημαντικών φορολογικών εσόδων του Δημοσίου από τέτοιες εμπορικές δραστηριότητες ή μεταβιβάσεις ακινήτων μέσω υπεράκτιων εταιριών, καθώς και λόγω της δυνατότητας που παρέχεται σε κατοίκους να «νομιμοποιήσουν» μαύρο χρήμα από εγκληματικές δραστηριότητες (π.χ. από εμπορία όπλων και ναρκωτικών) μέσω ακινήτων που αγοράζονται από σκοτεινής προέλευσης υπεράκτιες εταιρίες. Για τους λόγους αυτούς σε πολλές χώρες, όπως ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και στη Γαλλία, έχουν ληφθεί αυστηρά μέτρα ώστε να θεθούν οι υπεράκτιες εταιρίες υπό έλεγχο. Ωστόσο είναι φανερό ότι η υπερβολική εφαρμογή τέτοιων μέτρων μπορεί να οδηγήσει και σε ανεπιθύμητα αποτελέσματα, αφού ενδέχεται, λόγω των ελέγχων, κάποιοι επενδυτές, που δεν επιδιόδονται απαραίτητα σε εγκληματικές ή αθέμιτες δραστηριότητες, να προτιμήσουν την άσση ενός φορολογικού παραδείσου και να πάνουν τα κεφάλαιά τους από την Ελλάδα, προς ζήμια της εθνικής μας οικονομίας. Απαιτείται, λοιπόν, σε συνεννόηση και με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, να επιτευχθεί στα λαμβανόμενα μέτρα η χρυσή εκείνη τομή, ώστε να διασφαλίζονται τα συμφέροντα του Δημοσίου, χωρίς όμως και να αποθαρρύνονται οι επενδυτές.

δ) Η παραπλάνηση ατόμων που επενδύουν τα χρήματά τους στο Χρηματιστήριο αποτελεί μία ακόμη σημαντική όψη του σύγχρονου οικονομικού εγκλήματος. Ιδίως κατά τα τελευταία χρόνια, λόγω της σημαντικής στροφής του επενδυτικού κοινού προς τα χρηματιστηριακά αξιόγραφα, πολλοί εμπλεκόμενοι με το Χρηματιστήριο επεδίωξαν και εν πολλοίς επέτυχαν να εκμεταλλευθούν προς όφελός τους τις εύλογες προσδοκίες του κοινού αυτού για γρήγορο και εύκολο κέρδος. Στην κοινότερη και πιο χονδροειδή μορφή αυτής της παραπλάνησης ο δράστης, που έχει κατά κανόνα μεγάλες ικανότητες πειθούς, εξασφαλίζει τη φιλία και εμπιστοσύνη των ανύποπτων επενδυτών και στη συνέχεια τους αποσπά (συνήθως άνευ παραστατικών) διάφορα χρηματικά ποσά, τα οποία αναλαμβάνει δήθεν να τους αποδώσει πολλαπλάσια σε ελάχιστο χρόνο, χάρη στις «θεραπευτικές επενδύσεις» που προτίθεται να κάνει. Μάλιστα πολλές φορές χρησιμοποιεί ως όχημα και προκάλυμμα της δραστηριότητάς του κάποια από

τις 700 ΕΛΔΕ (Εταιρείες Λήψης και Διαβίβασης Εντολών) που δραστηριοποιούνται στον ελληνικό χρηματιστηριακό ορίζοντα τον τελευταίο καιρό, ενώ άλλες φορές δεν διστάζει, για να γίνει περισσότερο πειστικός, να επικαλεσθεί πλαστογραφημένα ομόλογα ή και εκθέσεις φερεγγυότητας κάποιων νομικών ή οικονομοτεχνικών γραφείων (η μεθοδολογία αυτή, εξ αφορμής συγκεκριμένης υπόθεσης που εντοπίστηκε στην Κόρινθο και αλλού, περιγράφεται λεπτομερώς σε πορισματική αναφορά του ΣΔΟΕ που συντάχθηκε την 28.2.2000 και δημοσιεύθηκε με επιμέλεια του δημοσιογράφου Β. Λαμπρόπουλου στο «Βήμα» της 3.3.2000, σελ. Α20). Συνήθως τα χρήματα αυτά των επενδυτών προωθούνται σε τράπεζες του εξωτερικού ή και σε υπεράκτιες εταιρίες, έτσι ώστε ο εντοπισμός τους - λόγω ανωνυμίας - να καθίσταται ανέφικτος.

Παραλλαγή αυτών των μεθοδεύσεων αποτελεί η διαβεβαίωση του δράστη προς τους επενδυτές ότι τάχα με τη βοήθεια θεσμικών επενδυτών θα λάβουν μεγάλο αριθμό υλοποιημένων μετοχών στο Χρηματιστήριο και ότι θα έχουν, με αντάλλαγμα κάποια προμήθεια, ειδική μεταχείριση στις χρηματιστηριακές τους συναλλαγές. Όσοι επενδυτές πείθονται, απολαμβάνουν αρχικά κάποια «κέρδη» από τις χιλιάδες μετοχές που έχουν δήθεν αγορασθεί γι' αυτούς (στην πραγματικότητα ουδείς ενημερώνει τους επενδυτές για τις αγοραζόμενες μετοχές, ούτε ελέγχει τις εντολές τους), ενώ στη συνέχεια τα χρήματα των επενδυτών εξαφανίζονται μαζί με τον ίδιο τον δράστη (βλ. σχετ. δημοσίευμα του Β. Λαμπρόπουλου στο «Βήμα» της 2.3.2000, σελ Α15). Ορισμένες φορές, πάντως, οι δράστες συλλαμβάνονται αφού, όμως, προηγουμένως έχουν επιτύχει να υπεξαιρέσουν ποσά πολλών δεκάδων εκατομμυρίων δρχ., όπως π.χ. φαίνεται ότι συνέβη με κάποιον χρηματιστή στην Τρίπολη (βλ. «Ελεύθερο Τύπο» της 1.7.1997, σελ. 28 -πρβλ. και «Εθνος» της 6.4.2000, σελ. 52 για την περίπτωση δύο ατόμων, που καταχράσθηκαν 1,7 δις. δρχ.).

Περισσότερο εκλεπτυσμένες μορφές χρηματιστηριακής ή και παραχρηματιστηριακής απάτης συνιστούν οι περιπτώσεις της κατάχρησης εμπιστευτικών πληροφοριών, της δημιουργίας πυραμίδων και της χειραγώγησης μετοχών στο Χρηματιστήριο. Στην πρώτη περίπτωση (αγγλικά: insider trading -πρβλ. ά. 30 Ν 1806/1988 και ΠΔ 53/1992) ο δράστης διαπράττει ποινικό αδίκημα όταν χρησιμοποιεί προς ίδιον όφελος εμπιστευτικές πληροφορίες τις οποίες κατέχει λόγω της θέσης του, της υπηρεσίας που παρέχει σε μία επιχείρηση ή λόγω του επαγγέλματός του γενικότερα, εφόσον βέβαια οι πληροφορίες αυτές μπορούν να επηρεάσουν αισθητά την τιμή χρηματιστηριακών αξιών, οι δε υπόλοιποι επενδυτές όχι μόνο δεν τις γνωρίζουν, αλλά και δεν είναι καν σε θέση να τις γνωρίζουν (πρβλ. σχετ. μελέτη του Ν. Λίβου στο «Νομικό Βήμα», τ. 38: 1990, 45-58 καθώς και την εφημ. «Καθημερινή» της 16.3.1997, σελ. 51, όπου γίνεται λόγος για την πρώτη ποινή, ύψους 1,5 δις. δρχ., που επιβλήθηκε από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για κατάχρηση εσωτερικής πληροφόρησης). Στη δεύτερη περίπτωση, εκείνη των πυραμίδων, η μεθόδευση συνίσταται στην εμπλοκή δεκάδων ή εκατοντάδων μικροεπενδυτών, καθένας από τους οποίους προσπαθεί να βγάλει χρήματα στρατολογώντας άλλους υποψήφιους επενδυτές. Ιδιαίτερο σάλο είχε προκαλέσει προ καιρού μία τέτοια υπόθεση στη Θεσσαλονίκη, όπου χιλιάδες άτομα είχαν παραλάβει κάρτες και ενημερωτικά φυλλάδια με υποσχέσεις για άφθονα και άκοπα κέρδη. Σύμφωνα με τις οδηγίες, όποιος έπαιρνε το φυλλάδιο, όφειλε να καταθέσει 25.000 δρχ. για να προμηθευθεί τρεις όμοιες κάρτες που έπρεπε στη συνέχεια να διαθέσει σε γνωστά του άτομα. Τα άτομα αυτά θα όφειλαν επίσης να κάνουν το ίδιο και τα όποια κέρδη για τον πρώτο

παίκτη θα έρχονταν εάν και εφόσον θα συμπληρωνόταν μία αλυσίδα 2541 ατόμων μέσα σε έξι μήνες... Τελικά στο «παχνίδι», που κατ' ουσίαν ήταν απάτη, ενεπλάκησαν περίπου 20.000 άνθρωποι! (βλ. εφημ. «Έθνος» της 21.1.1997, σελ. 22 και «Εξουσία» της 23.1.1997, σελ. 23). Ακόμη μεγαλύτερη υπήρξε η διάδοση των πυραμίδων στην Αλβανία, όπου ο Βεχμί Αλιμούτσα, ιδιοκτήτης της τράπεζας «Βέφα», κατάφερε από το 1992 έως το 1997 να κλείσει ένα εκατομμύριο (!) συμφωνίες με συμπατριώτες του και αυτοί να του εμπιστευθούν τα χρήματά τους, προσελκυσμένοι από τον τεράστιο τόκο: Κάθε καταθέτης κέρδιζε έως και 70% των χρημάτων του μέσα σε ένα χρόνο. Το παράδειγμα του Αλιμούτσα βρήκε γρήγορα μιμητές και από άλλες ιδιωτικές τράπεζες της Αλβανίας, ενώ ταυτόχρονα άρχισαν να εμφανίζονται και οι «πυραμίδες» για όσους δεν είχαν κάποιο αρχικό κεφάλαιο: Οι πρώτοι επενδυτές έφεραν και άλλους καταθέτες, μπορούσαν, δε, να πάρουν τα κέρδη τους και να φύγουν, ή να αφήσουν τα χρήματά τους στην τράπεζα αντί «μετοχών». Ελάχιστα όμως πήραν τα χρήματά τους. Οι πιο πολλοί προχώρησαν σε επανεπενδύσεις, με αποτέλεσμα κάποια στιγμή το σύστημα να καταρρεύσει με πάταγο και να εξαφανισθούν σε μία νύχτα καταθέσεις δύο δισ. δολαρίων, όσο δηλ. το 40% του ΑΕΠ της Αλβανίας! (βλ. εφημ. «Εξουσία» της 18.2.1997, σελ. 7 και «Καθημερινή» της 13.7.1997, σελ. 19). Τέλος, η τρίτη περίπτωση, εξίσου επικίνδυνη, αφορά στη *χειραγώγηση μετοχών* στο Χρηματιστήριο: Με έντεχνο τρόπο διαδίδονται στους χρηματιστηριακούς κύκλους κάποιες εντυπωσιακές αλλά ανακριβείς πληροφορίες για τις δήθεν ευνοϊκές προοπτικές μιας μετοχής και με τον τρόπο αυτό επιχειρείται η αυξημένη ζήτηση και η συνακόλουθη εκτόξευση της τιμής της. Όσοι εμπλέκονται στη χειραγώγηση, έχουν ήδη στην κατοχή τους σημαντική ποσότητα μετοχών, τις οποίες πωλούν όταν η τιμή φθάσει στα ύψη. Συνήθως οι μαζικές πωλήσεις συνεπιφέρουν την κατάρρευση της μετοχής, με επακόλουθο να θρηνούν τα χρήματά τους όσοι είχαν την αφέλεια να επενδύσουν σε αυτήν και να μη την πωλήσουν εγκαίρως. Σημειώνεται ότι κατά τα τελευταία χρόνια η χειραγώγηση αυτή διενεργείται και μέσω του Διαδικτύου, από το οποίο διοχετεύονται τέτοιες «πληροφορίες» στους υποψήφιους επενδυτές, χωρίς, βεβαίως, οι τελευταίοι να μπορούν να ελέγξουν την αξιοπιστία των πληροφοριών, αλλά πειθόμενοι, συνήθως, να προβούν στην επένδυση λόγω των υψηλών προσδοκιών για κέρδος (βλ. το ενδιαφέρον σχετ. δημοσίευμα του Ν. Φραντζή, με τίτλο «Χρηματιστηριακές απάτες μέσω Internet» στην εφημ. «Το Βήμα» της 30.5.1999, σελ. Δ18-Δ19). Στην Ελλάδα το πρόβλημα έχει ήδη απασχολήσει τους επιστήμονες (βλ. π.χ. μελέτη των Λ. Γεωργακόπουλου και Ν. Γεωργακόπουλου στο «Νομικό Βήμα», τ. 47: 1999, 89 επ.), αλλά και τα Δικαστήρια - στην τελευταία περίπτωση με αφορμή την υπόθεση της εταιρείας «Λαυρεωτική». Σύμφωνα με την κατηγορία που απαγγέλθηκε κατά 11 ατόμων της εταιρείας αυτής, οι εμπλεκόμενοι στην υπόθεση (χρηματιστές, επιχειρηματίες και μέτοχοι της εταιρείας) επεχείρησαν με παράνομα μέσα, όπως η χρησιμοποίηση εμπιστευτικών πληροφοριών και η διασπορά ψευδών ή ανακριβών πληροφοριών, να εκτινάξουν την τιμή της μετοχής στα ύψη μέσα σε 4 μήνες (Σεπτ. 1993 έως 19.1.1994), χωρίς όμως η αύξηση αυτή να βασίζεται σε αντίστοιχα χρηματοοικονομικά αποτελέσματα της εταιρείας, με αποτέλεσμα η τιμή της μετοχής να οδηγηθεί σε κατάρρευση. Οκτώ από τους κατηγορούμενους καταδικάσθηκαν, έπειτα από τρίμηνη ακροαματική διαδικασία, σε μετατρέψιμες ποινές κατά της ελευθερίας ενός έως δύο ετών και σε χρηματικές ποινές συνολικού ύψους 84 εκατ. δρχ. (ποσό πολλαπλάσια μικρότερο

σε σχέση με τις ζημιές που προκλήθηκαν στους επενδυτές ή/και τα κέρδη που απεκόμισαν ορισμένοι) (βλ. ιδίως το δημοσίευμα του Ν. Φραντζή, στην εφημ. «Το Βήμα» της 26.1.2000, σελ. Β5). Εξάλλου μία παρεμφερής υπόθεση έχει λάβει ήδη την οδό της δικαιοσύνης και αναμένεται να εκδικασθεί προσεχώς. Πρόκειται για την υπόθεση της χρηματιστηριακής εταιρείας «Δέλτα Χρηματιστηριακή» η οποία, σύμφωνα με σχετικό πόρισμα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, φέρεται να πρωταγωνίστησε στην τεχνητή αύξηση και εν συνεχεία στην κατακόρυφη πτώση της τιμής των μετοχών που ανήκαν στις εταιρείες «Μαργίζος» και «Παρνασσός», με αποτέλεσμα να ξεσπάσει την 6.11.1996 «κανόνι» της τάξεως των 2,6 δισ. δρχ. (βλ. τη σχετ. ειδησεογραφία στην εφημ. «Εξουσία» της 26.5.1997, σελ. 31-33 και της 9.11.1996, σελ. 33, καθώς και στην εφημ. «Το Βήμα» της 10.11.1996).

Βεβαίως, όλα τα παραπάνω φαινόμενα πλήττουν καίρια την καλή λειτουργία και φήμη του Χρηματιστηρίου, γι' αυτό και πρέπει να αντιμετωπίζονται δραστικά, κυρίως με επιβολή ποινών ή προστίμων που θα αντισταθμίζουν κατά πολύ τα επιδιωχθέντα ή και επιτευχθέντα κέρδη των δραστών από τις παράνομες ενέργειές τους. Από την άλλη, όμως, πλευρά, είναι φανερό ότι όσοι ασχολούνται με το χρηματιστήριο και ιδίως με τις πλέον ριψοκίνδυνες αλλά και κερδοφόρες επενδυτικές του μορφές, όπως είναι τα λεγόμενα commodities, τελούν εν γνώσει του γεγονότος αυτού και δύσκολα μπορούν να ισχυρισθούν ότι «παραπλανήθηκαν» από τους συναλλασσόμενους με αυτούς - πρβλ. και τα απαλλακτικά βουλευμάτα ΣυμβΑΠ 241/1990 ΠοινΧρ Μ' 1990, 1024-1025, και ΣυμβΑΠ 323/1991 ΠοινΧρ ΜΑ' 1991, 965 - με το πρώτο εκ των οποίων έγινε μεταξύ άλλων δεκτή, ως ειδική και εμπειριστατωμένη, η αιτιολογία του εκκαλούμενου βουλευμάτος ότι «ο εγκαλών εν γνώσει ότι «παίζοντας» μετοχές στο χρηματιστήριο και επιδιώκοντας μεγάλο κέρδος διακινδύνευε απώλεια των χρημάτων του» - για την υπόθεση αυτή βλ. και τις αντίθετες γνωμοδοτήσεις της Α. Ψαρούδα - Μπενάκη, ΠοινΧρ ΛΘ' 1989, 146-156 (στοιχείται κατ' αποτέλεσμα με το βούλευμα) και του Δ. Σπινέλλη, ΠοινΧρ ΛΗ' 1988, 660-669.

ε) Άλλη μία πλευρά του σύγχρονου οικονομικού εγκλήματος είναι αυτή που αφορά στην *παράνομη χρήση ξένης πνευματικής ιδιοκτησίας*. Κυρίως το πρόβλημα εμφανίζεται με την παράνομη χρήση και αναπαραγωγή φορέων ήχου, όπως είναι σήμερα οι ψηφιακοί δίσκοι (CDs). Έως τη δεκαετία '70 τα προβλήματα αυτά ήταν ελάχιστα, διότι κυριαρχούσαν στην αγορά οι παραδοσιακοί δίσκοι βινυλίου, που δεν μπορούσαν να αναπαραχθούν. Όμως στη συνέχεια η αντιγραφή μουσικών αρχείων (προπάντων τραγουδιών) και η διακίνησή τους στην αγορά έγινε ιδιαίτερα εύκολη υπόθεση χάρη στη χρήση της μαγνητοταινίας με κασέτες. Μάλιστα, η έκταση που έλαβε τότε το φαινόμενο της λεγόμενης «κασετοπειρατείας» υπήρξε τέτοια, ώστε ο Άρειος Πάγος σε βούλευμά του (ΣυμβΑΠ 462/1983 ΠοινΧρ ΛΓ' 1983, 820 και σχετ. μελέτη του Αβρ. Σταθόπουλου αυτόθι ΛΔ' 1984, 767) να αποφανθεί, ελλείψει άλλης νομοθεσίας, ότι η παραγωγή πλαστών κασετών, που συσκευάσθηκαν και διοχετεύθηκαν στην αγορά ως γνήσιες, συνιστά μεταξύ άλλων τα αδικήματα της πλαστογραφίας μετά χρήσεως σε βαθμό κακουργήματος (διεύρυνση της έννοιας του «εγγράφου») και της απάτης, επίσης σε βαθμό κακουργήματος. Το 1993, με τον νέο νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας, που στηριζόταν σε αντίστοιχη κοινοτική Οδηγία (250/91), το ζήτημα ρυθμίσθηκε πιο ολοκληρωμένα (βλ. ιδίως ά. 66 Ν 2121/1993), και ποινές κακουργήματος προβλέπονται πλέον μόνον όταν ο δράστης προσβάλει την ξένη πνευματική ιδιοκτησία καθ' υποτροπή, κατ' επάγγελμα ή

υπό περιστάσεις που μαρτυρούν ιδιαίτερη επικινδυνότητα. Όμως και πάλι η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας δημιούργησε νέες καταστάσεις, εμπρός στις οποίες οι διατάξεις του εν λόγω νόμου αποδεικνύονται ολοένα και περισσότερο ανεπαρκείς. Εν πρώτοις, άρχισαν να επικρατούν στην αγορά οι ψηφιακοί δίσκοι (CDs), που υπόσχονταν εξίσου εύκολη αντιγραφή όπως και οι κασέτες, αλλά πολύ υψηλότερη ποιότητα ήχου και μεγαλύτερη αντοχή σε επανειλημμένη χρήση. Έτσι, κατά τη δεκαετία '90 οι παράνομοι ψηφιακοί δίσκοι, συνήθως παραγόμενοι σε χώρες του πρώην «υπαρκτού σοσιαλισμού» (ιδίως Βουλγαρία), κατέκλυσαν και την ελληνική αγορά, με τιμές έως και τρεις φορές κατώτερες του κανονικού. Μόνο κατά τα έτη 1998-1999 κατασχέθηκαν στην Αττική 174.938 πλαστοί ψηφιακοί δίσκοι, ενώ σύμφωνα με έκθεση που συντάχθηκε από την Ένωση Ελληνικών Δισκογραφικών Εταιριών το σύνολο των παράνομα διακινούμενων CDs στην Ελλάδα υπερβαίνει ετησίως τα 7.000.000 τεμάχια, αποτελεί δηλ. το 1/3 (!) του συνόλου των κυκλοφορούντων CDs και επάγεται πραγματοποιούμενο κύκλο εργασιών («τζιρο») ύψους 13 δισ. δρχ., με ανάλογες επιπτώσεις και για το Δημόσιο στο επίπεδο της φοροδιαφυγής (βλ. σχετ. δημοσιεύματα των *Μ. Μηλάτου* και *Γ. Κολοβού* στην εφημ. «Το Βήμα» της 27.2.2000 [ένθετο «Το άλλο Βήμα», σελ. 14-15] και των *Μ. Τράτσα* και *Δ. Βυθούλα* στην ίδια εφημερίδα, 15.3.2000, σελ. Α22-23). Ακόμη οξύτερα είναι, όμως, τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια στον χώρο της πνευματικής (και ιδίως της μουσικής) ιδιοκτησίας λόγω της ανάπτυξης του Διαδικτύου, με το οποίο παρέχονται, ως γνωστόν, απεριόριστες δυνατότητες δωρεάν διακίνησης μουσικών αρχείων και πληροφοριών. Κύριος μουσικός κόμβος στο Διαδίκτυο είναι ο δημοφιλέστατος «MP-3», τον οποίο επισκέπτονται περισσότεροι από 100.000 επισκέπτες την ημέρα. Ο κάθε χρήστης μπορεί χωρίς δυσκολία να «κατεβάξει» όποιο μουσικό κομμάτι επιθυμεί κι έτσι πάνω από 2.000.000 τραγούδια «κατεβαίνουν» κάθε μήνα από αυτή τη διεύθυνση, με δυνατότητα να αποθηκεύονται επίσης στον σκληρό δίσκο Η/Υ των χρηστών. Το φαινόμενο αυτό εύλογα προκαλεί ανυπολόγιστες ζημιές στις μουσικές εταιρίες και σε όσους άλλους εισπράττουν δικαιώματα από τη νόμιμη κυκλοφορία ψηφιακών δίσκων. Γι' αυτό και καταβάλλεται προσπάθεια να ληφθούν από τις εταιρίες πρακτικά μέτρα προς ανάσχεσή του - π.χ. καθιέρωση «κωδικών», ώστε η πρόσβαση σε ένα πνευματικό έργο να γίνεται μόνο μέσω αυτών, καθώς και εγκατάσταση ειδικών συστημάτων που θα παρακολουθούν τις κινήσεις των χρηστών όταν αυτοί θα επιχειρούν να «ανοίξουν» ή να «κατεβάσουν» κάποιο μουσικό αρχείο (βλ. ιδίως το δημοσίευμα του *Γ. Σκίντσα* στην εφημ. «Τύπος της Κυριακής» της 9.1.2000, σελ. 21). Επίσης, οι εκπρόσωποι των μουσικών εταιριών έχουν προβεί διεθνώς μέσω της Ομοσπονδίας τους (IFPI) σε διάφορες δικαστικές ενέργειες ακόμη και εναντίον Έλληνα χρήστη, επιχειρώντας με τον τρόπο αυτό να περάσουν στην κοινή γνώμη το μήνυμα ότι η χωρίς δικαίωμα δημιουργία στο Διαδίκτυο, μέσω της μεθόδου συμπίεσης MP-3, ενός ψηφιακού τύπου (MP-3 site) με μουσικό ή άλλο περιεχόμενο, έστω και για προσωπική χρήση, είναι τιμωρητέα, ως αντίθετη με τον νόμο (στην Ελλάδα: Ν 2121/1993) (βλ. δημοσίευμα της *Ν. Χατζηαντωνίου* στην «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 6.2.2000, σελ. 50-51 και του *Ν. Μωραΐτη* στο «Βήμα» της 6.1.2000, σελ. Α30). Όμως το κυνήγι αυτό των εταιριών με τους χρήστες δεν φαίνεται να έχει σύντομο τέλος, καθώς οι τελευταίοι εμφανίζονται να υπερπηδούν με άνεση όλα τα εμπόδια που τους θέτουν οι εταιρίες. Πρόσφατα, μάλιστα, ένας 16χρονος hacker κατάφερε να «σπάσει» τους 400 κωδικούς-

κλειδιά που θωράκιζαν το περιεχόμενο των τελευταίας τεχνολογίας ψηφιακών δίσκων DVD (κυρίως έχουν ως αντικείμενο κινηματογραφικές ταινίες) και να κοινοποιήσει τον αλγόριθμο κρυπτογράφησης στο Διαδίκτυο, επιτρέποντας έτσι την άνετη ψηφιακή αντιγραφή του περιεχομένου των DVDs από οποιονδήποτε (βλ. σχετ. δημοσίευμα του *Ν. Κυριακίδη* στην «Ελευθεροτυπία» της 29.2.2000, σελ. 16).

Βεβαίως η «πειρατεία» αντικειμένων που προστατεύονται από τις ρυθμίσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας δεν αφορά μόνο στα μουσικά αρχεία και στις κινηματογραφικές ταινίες σε DVD, αλλά επίσης τις κινηματογραφικές ή άλλες ταινίες που μεταδίδονται από τα τηλεοπτικά προγράμματα, καθώς και τα διάφορα εμπορικά είδη (προγράμματα στον χώρο της πληροφορικής, όπως το πρόγραμμα «autocad» για τα τεχνικά γραφεία, και ακόμη: ενδύματα, αρώματα, ρολόγια, τσιγάρα κ.λπ.) που κυκλοφορούν κατ' απομίμηση των αντίστοιχων γνησίων (βλ. το ανωτέρω δημοσίευμα των *Μ. Τράτσα* και *Δ. Βυθούλα*). Ιδίως η παράνομη προβολή τηλεταινιών από διάφορα τηλεοπτικά κανάλια έχει προκαλέσει κατά καιρούς την παραπομπή των υπευθύνων τους στα ποινικά δικαστήρια και την έκδοση αυστηρής εγκυκλίου (υπ' αριθμ. 2387/ 26.10.1994) από την Εισαγγελία του Αρείου Πάγου προς επίσηυση της εκδίκασης των σχετικών υποθέσεων, με άμεση σύλληψη των δραστών. Δεν αποτελεί, άλλωστε, μυστικό ότι τα θέματα αυτά απετέλεσαν αντικείμενο συζήτησης ακόμη και σε συναντήσεις κορυφής των ηγετών Ελλάδας - ΗΠΑ (βλ. σχετ. δημοσίευμα του *Τ. Τέλλογλου* στην «Καθημερινή» της 16.2.1997, σελ. 19 και της *Μ. Παπαχριστούδη* στον «Τύπο της Κυριακής» της 9.1.2000, σελ. 68). Ωστόσο το υψηλό κέρδος που αποφέρουν όλες αυτές οι δραστηριότητες, σε σύγκριση και με τις σχετικά ανώδυνες επιπτώσεις για τους δράστες από τη διάπραξη αυτής της παρανομίας, αποτελούν παράγοντες που, μέσα στο πλαίσιο της εφαρμοζόμενης από τους οικονομικούς παραβάτες «ανάλυσης κόστους και ζημίας» (cost-and-benefit analysis), κάθε άλλο παρά αποθαρρύνουν τη συνέχιση τέτοιων δραστηριοτήτων. Άλλωστε, η ιδιοποίηση της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως θα επισημανθεί και στην επόμενη ενότητα για το ηλεκτρονικό έγκλημα, δεν εξισώνεται στη συνείδηση του κοινού με την «κλοπή» άλλων μορφών ιδιοκτησίας, αφού τα πνευματικά αγαθά και οι «πληροφορίες» θεωρούνται, καθώς ή κακώς, ότι ανήκουν σε όλους και ότι με τη διάδοσή τους ο πολιτισμός προάγεται επ' ωφελεία όλων. Επομένως η καταπολέμηση της «πειρατείας» στον χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι βέβαιον ότι θα συναντήσει πολλά προβλήματα και στο μέλλον, ιδίως μάλιστα ενόψει και της εξαπλώσης του Διαδικτύου, που καθιστά πλέον υπόθεση ρουτίνας -και μάλιστα χωρίς ευχερή εντοπισμό- την πρόσβαση από τον καθένα σε οποιαδήποτε σχεδόν μορφή πληροφορίας.

στ) Το ηλεκτρονικό έγκλημα και το έγκλημα στο Διαδίκτυο. Η σύγχρονη τεχνολογία των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του Διαδικτύου έχει προσφέρει τα τελευταία χρόνια στους οικονομικούς παραβάτες (και όχι μόνο) νέα τελειότατα μέσα για την επίτευξη των στόχων τους, χωρίς αυτοί να αποκαλύπτονται ή/και χωρίς να διατρέχουν, γενικότερα, τον κίνδυνο της τιμωρίας. Οι δράστες προέρχονται τις περισσότερες φορές μέσα από τους κόλπους των επιχειρήσεων και, όντας δυσαρεστημένοι ή επιδιώκοντας οικονομικά οφέλη, διοχετεύουν μυστικά της επιχείρησής τους ανταγωνιστές της (ηλεκτρονική κατασκοπία) ή προβαίνουν σε εκβιασμούς εναντίον της. Συχνά όμως οι δράστες ανήκουν στην κατηγορία των λεγόμενων hackers («παραβιαστών», κατά την Ακαδημία Αθηνών), των χρηστών δηλ. εκείνων που επιτυγχάνουν, «σπάζο-

ντας τους κωδικούς», να παραβιάζουν ξένα ηλεκτρονικά συστήματα και να διεισδύουν σε αυτά, αποκτώντας πρόσβαση σε πληροφορίες ή τροποποιώντας τις. Αρχικά, αλλά ακόμη και τώρα σε πολλές περιπτώσεις, οι «πειρατές» αυτοί του λογισμικού (software) αρκούσαν να επεμβαίνουν στα ξένα συστήματα χάριν παιδιάς ή/και αυτοδιαφήμισης, απλώς για να έχουν τη χαρά ότι βρήκαν λύση σε ένα πρόβλημα-πρόκληση, όπως είναι το σπάσιμο ενός κωδικού. Επίσης, βασικό τους κίνητρο ήταν - και είναι ακόμη για πολλούς - να διατρανώσουν την πίστη τους ότι στον κυβερνοχώρο η πληροφορία πρέπει να είναι ελεύθερη, προσβάσιμη σε όλους, και ότι δεν μπορούν να υπάρχουν στεγανά, λογοκρισία, ιδιοκτητές ή πνευματικά δικαιώματα (αυτό έχει άλλωστε γίνει ενίοτε δεκτό από τα αμερικανικά δικαστήρια -βλ. εφημ. «Το Βήμα» της 28.12.1997, Βήμαnet, σελ. 36 -αλλά και από τα ελληνικά δικαστήρια (π.χ. το ΜονΠρΑθ στην απόφασή του 2439/1995 ΝοΒ τ.44: 1996, 237). Χαρακτηριστικό αυτής της «αθώας» νοοτροπίας είναι το γεγονός ότι το 1995 ο πλέον θρυλικός hacker, ο Αμερικανός Κέβιν Μίτνικ (περίπου 35 ετών σήμερα) κατάφερε να παραβιάσει το σύστημα πυροδότησης των πυραύλων της ΝΑΣΑ και να αποστείλει υπό τύπο προειδοποίησης μηνύματα στους επιτελείς της υπηρεσίας αυτής ως προς τα πλέον ευάλωτα σημεία των συγκεκριμένων δικτύων, αλλά χωρίς να προχωρήσει σε ενέργειες που θα έθεταν σε κίνδυνο την ασφάλεια του συστήματος και της ειρήνης (π.χ. πυροδότηση μιας εκτόξευσης πυραύλου). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια οι hackers εμφανίζονται όλο και περισσότερο να μετακινούνται από τον χώρο της διάθεσης για παιχνίδι ή «πλάκα» προς άλλες μορφές δραστηριότητας με άμεσο οικονομικό αντίκτυπο και εμφανέστερο παραβατικό χαρακτήρα. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε, έτσι, το γεγονός ότι στις 7-8.2.2000 μερικοί από τους δημοφιλέστερους εμπορικούς κόμβους του Διαδικτύου, όπως το ηλεκτρονικό βιβλιοπωλείο Amazon.com, το Yahoo, το CNN κ.λπ. αχρηστεύθηκαν επί ώρες, με αποτέλεσμα να υποστούν σοβαρές ζημιές (π.χ. το Yahoo φέρεται ότι υπέστη ζημία 500.000 δολαρίων μέσα σε δύο ώρες), αφού μάταια οι πελάτες τους προσπαθούσαν να προβούν σε παραγγελίες προϊόντων ή να αποκτήσουν πρόσβαση στους κόμβους αυτούς. Στην περίπτωση αυτή οι hackers, μέσω του συστήματος «άρνηση υπηρεσίας» (denial of service), επέτυχαν να φορτώσουν τους διακομιστές των δικτυακών τόπων με τεράστιες ποσότητες άχρηστων δεδομένων: Πολλά μικρά πακέτα δεδομένων έφθασαν, δηλ., στον κόμβο χωρίς να ζητούν κάποια συγκεκριμένη πληροφορία, αλλά προκαλώντας έτσι την ενεργοποίηση νέων πακέτων με μορφή χιονοστιβάδας. Με τον τρόπο αυτό οι hackers μπλόκαραν την ομαλή ροή, θέτοντας τους κόμβους εκτός λειτουργίας (πρβλ. εφημ. «Το Βήμα» της 16.2.2000, σελ. Δ14-46). Ακόμη πιο εντυπωσιακή υπήρξε η πρόσφατη περίπτωση ενός hacker, ο οποίος κατάφερε να αντιγράψει τα στοιχεία πιστωτικών καρτών από 300.000 πελάτες της εταιρίας CD Universe (η εταιρία πωλεί CDs με παραγγελίες μέσω του Διαδικτύου) και απείλησε να τα δημοσιοποιήσει εάν δεν του καταβληθεί το ποσό των 100.000 δολαρίων. Έπειτα από την άρνηση της εταιρίας να υποκύψει σε αυτόν τον «κυβερνοεκβιασμό», ο hacker, που αυτοπαρουσιάστηκε ως «Μαξίμ από τη Ρωσία», έδωσε από την ιστοσελίδα του την ημέρα των Χριστουγέννων 1999 τα πρώτα ονόματα και διευθύνσεις ιδιοκτητών των καρτών, με αποτέλεσμα χιλιάδες επισκέπτες της ιστοσελίδας να αντιγράψουν και να χρησιμοποιήσουν εγκαίρως τα στοιχεία από 25.000 κάρτες! (βλ. εφημ. «Το Βήμα» της 12.1.2000, σελ. Α13).

Εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς το τεράστιο πεδίο εφαρμογής στο οποίο μπορούν να υπάρξουν επιπτώσεις από τη δραστηριότητα των hackers, αλλά και το ύψος των ζημιών που μπορούν να προκληθούν, αφού το ηλεκτρονικό εμπόριο μόνο κατά το 1999 έφθασε τζίρους της τάξεως των 30 δισ. δολαρίων (βλ. «Τύπος της Κυριακής» της 13.2.2000, σελ. 59). Το πρόβλημα γίνεται ακόμη οξύτερο εάν λάβει κανείς υπόψη του αφενός τις δυσκολίες για αποκάλυψη των hackers, που συνήθως δεν αφήνουν ίχνη ή «κτυπούν» έχοντας ως βάση τον υπολογιστή κάποιου άσχετου τρίτου, αλλά και αφετέρου την απροθυμία των εταιριών που πλήττονται να καταγγείλουν τις ενέργειες των hackers, αφού κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε στο κοινό την εντύπωση ότι οι εταιρίες αυτές είναι ευάλωτες από πλευράς ασφαλείας. Ειδικότερα, οι κίνδυνοι από τις δραστηριότητες των hackers θα μπορούσαν να εντοπισθούν στις ακόλουθες χαρακτηριστικές περιπτώσεις, σύμφωνα και με ανακοίνωση της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς το Συμβούλιο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή περί τα τέλη του 1997 (βλ. σχετ. δημοσίευμα του Καθηγ. Π. Σπυράκη στην εφημ. «Το Βήμα» της 28.12.1997, σελ. 20-21):

- *Θέματα εθνικής ασφάλειας* - π.χ. αποκωδικοποίηση απόρρητων στρατιωτικών πληροφοριών, οδηγίες για κατασκευή βομβών ή εκρηκτικών μηχανισμών και για παρασκευή νερωτικών (σχετικές αναπτύξεις υπάρχουν και στο βιβλίο της Μ. Μπόση, Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων, Αθήνα: Παπαζήσης, 1999, σελ. 229 επ.).
- *Θέματα προστασίας ανηλίκων* - π.χ. βία, πορνογραφία, παραπλανητική διαφήμιση (ιδιαίτερο σάλο είχε προκαλέσει το 1997 η γνωστή περίπτωση του Βέλγου παιδεραστή και δολοφόνου Μαρκ Ντιτρού, που διακινούσε πορνογραφικό υλικό με ανηλικούς μέσω του Διαδικτύου).
- *Θέματα προστασίας της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας* - π.χ. υποκίνηση μέσω των ιστοσελίδων του Διαδικτύου σε φυλετικό μίσος ή φυλετικές διακρίσεις.
- *Θέματα προστασίας της ιδιωτικής ζωής* - π.χ. ηλεκτρονική σεξουαλική παρενόχληση, παράνομη διακίνηση προσωπικών στοιχείων (στην Ελλάδα, κατά παράβαση του Ν 2472/1997 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και του Ν 2068/1992, με τον οποίο επικυρώθηκε η αντίστοιχη Ευρωπαϊκή Σύμβαση).
- *Θέματα φθοράς ιδιοκτησίας* - π.χ. προσβολή των προγραμμάτων Η/Υ με ιούς, από κακεντρέχεια, πνεύμα ανταγωνιστικότητας ή διάθεση «πλάκας».
- *Θέματα προστασίας της καλής φήμης και της υπόληψης* - π.χ. δυσφήμιση, παράνομη συγκριτική διαφήμιση
- *Θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας* - π.χ. παράνομη διακίνηση κατοχυρωμένων έργων (μουσικών, λογοτεχνικών κ.λπ.).
- *Θέματα βιομηχανικής κατασκοπίας*, με κύριους στόχους εταιρίες που παράγουν προϊόντα υψηλής τεχνολογίας, όπως ηλεκτρονικούς υπολογιστές, προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών ή ημιαγωγούς, αλλά επίσης φαρμακευτικά προϊόντα κ.λπ.
- *Θέματα ηλεκτρονικής κλοπής πιστωτικών καρτών*: Υφαρπαγή των στοιχείων των χρηστών που προβαίνουν μέσω πιστωτικών καρτών σε συναλλαγές με επιχειρήσεις ηλεκτρονικού εμπορίου και χρησιμοποίηση των στοιχείων αυτών για λόγους εκβιασμού, ή για πραγματοποίηση συναλλαγών με τράπεζες και επιχειρήσεις. Αποτελεί μία από τις συνηθέστερες μορφές σύγχρονου οικονομικού εγκλήματος στο Διαδίκτυο (βλ. αναλυτικά εφημ. «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 22.9.1996, Infoρεπορτάζ και της 20.2.2000, σελ. 96-97 - επί-

σης: εφημ. «Τα Νέα» της 18-19.3.2000, ένθετο «Η Οικονομία», σελ. 8).

– **Θέματα ηλεκτρονικής κλοπής τραπεζικών κωδικών.** Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση ρώσων hackers, οι οποίοι το 1994 επέτυχαν να κλέψουν κωδικούς πελατών της αμερικανικής τράπεζας Citibank και να μεταφέρουν έτσι 10 εκατ. δολάρια σε λογαριασμό του εξωτερικού. Οι διωκτικές αρχές των ΗΠΑ κατάφεραν όμως να τους εντοπίσουν, με αποτέλεσμα να βρεθούν τα χρήματα (εκτός από 400.000 δολάρια) και οι δράστες να απελαθούν με απόφαση του Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου της Νέας Υόρκης (βλ. σχτ. δημοσίευμα του *T. Buerkle* στο «Βήμα» της 22.3.1998, σελ. Δ27-39).

– **Θέματα ηλεκτρονικής απάτης σε χρηματιστηριακές συναλλαγές,** κυρίως με παραπλάνηση χρηστών του Διαδικτύου, στους οποίους, όπως αναφέρθηκε ήδη ανωτέρω, παρέχονται ψευδείς πληροφορίες μέσω e-mail, web sites κ.λπ., ότι τάχα τους συμφέρει να επενδύσουν σε κάποια μετοχή της οποίας η τιμή πρόκειται σύντομα να απογειωθεί, π.χ. λόγω κάποιας ευρεσιτεχνίας την οποία δήθεν εξασφάλισε η εταιρία της μετοχής.

Από τις πιο πάνω περιπτώσεις που αναφέρθηκαν, οι επτά τελευταίες έχουν άμεση σχέση με το οικονομικό έγκλημα, ενώ και οι υπόλοιπες είναι ενδεικτικές του πώς μπορεί ένα θαύμα της τεχνολογίας, όπως το Διαδίκτυο, να μετατραπεί από κάποιο φανατικό ή παρανοϊκό ή διεστραμμένο εγκληματία σε boomerang για τις πιο στοιχειώδεις ανθρώπινες αξίες. Βεβαίως, η αντιμετώπιση αυτών των μορφών εγκληματικότητας παρουσιάζει, όπως επισημάνθηκε, τεράστιες δυσκολίες ως προς την αποκάλυψη των δραστών, που κινούνται με άνεση στον χώρο της τεχνολογίας και που ασφαλώς είναι αρκετά ευφυείς, ώστε να μην αφήνουν πίσω τους ίχνη. Ωστόσο δημιουργήθηκαν ήδη ορισμένοι φορείς καταπολέμησης του οικονομικού εγκλήματος: Η Αστυνομία του Διαδικτύου (Web Police), που έχει παραρτήματα σε πάνω από 450 πόλεις σε όλον τον κόσμο και αποτελεί υπηρεσία των «Ηνωμένων Εθνών του Internet» (βλ. εφημ. «Τα Νέα» της 18.5.1999, σελ. 26), καθώς και το αμερικανικό Εθνικό Κέντρο Προστασίας Υποδομής, με έδρα το κτίριο του FBI στην Ουάσιγκτον και με κύριο σκοπό την ασφάλεια και τον έλεγχο κομβικών, τουλάχιστον, σημείων στρατηγικής σημασίας του Διαδικτύου (βλ. εφημ. «Καθημερινή» της 7.2.2000, σελ. 29). Επίσης, όπως σημειώθηκε ήδη, η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει λάβει πρωτοβουλίες για συντονισμό των μέτρων στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες (σχετικά είναι τα ψηφίσματα και οι αποφάσεις οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που μπορούν να εντοπισθούν στις ηλεκτρονικές σελίδες http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1997/en_497Y0306_01.html και http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1999/en_399D0276.html, ενώ υπάρχουν και αρκετές ρυθμίσεις στις νομοθεσίες των επιμέρους χωρών, με τις οποίες παρέχεται στα Δικαστήρια το αναγκαίο υπόβαθρο για την ποινική καταστολή του ηλεκτρονικού εγκλήματος. Ειδικότερα στην Ελλάδα τα ποινικά ζητήματα που απορρέουν από τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και Διαδικτύου αντιμετωπίστηκαν δευτερευόντως με το άρθρο 4 του Ν 2246/1994 περί τηλεπικοινωνιών και πρωτίτως με τον Ν 1805/1988, ο οποίος, έχοντας ως πρότυπο αντίστοιχες γερμανικές και άλλες ξένες ρυθμίσεις, εισήγαγε στον Ποινικό μας Κώδικα σημαντικές νέες διατάξεις. Από αυτές ενδιαφέρουν εδώ ιδιαίτερα τα άρθρα 370B και 370Γ ΠΚ, που αφορούν στην παράνομη αντιγραφή και παράνομη διείσδυση σε συστήματα και επικοινωνίες υπολογιστών, καθώς και το άρθρο 386Α ΠΚ, που έχει ως αντικείμενο την απάτη με υπολογιστή. Η ανάλυση και ερμηνεία των διατάξεων αυτών έχει γίνει ήδη με ενδιαφέροντα αρ-

θρα (π.χ. *Μούζουλας* στα ΠοινΧρ Μ' 1990, 778-784) ή με εμπειριστατωμένες μονογραφίες (π.χ. του *Χρ. Μυλωνόπουλου* το 1991, της *Ε. Βασιλάκη* το 1993 και του *Δ. Κιούπη* το 1999, όλες στη σειρά «Ποινικά» των εκδόσεων Αντ. Σάκουλα), έτσι ώστε να περιττεύει εδώ ο διεξοδικός σχολιασμός τους. Αξιοσημείωτο, όμως, είναι ότι ήδη τα Ελληνικά Δικαστήρια ασχολήθηκαν κατά καιρούς με συναφείς υποθέσεις και τις αντιμετώπισαν, μάλιστα, με αρκετή αυστηρότητα. Έτσι, αναφορικά με την παράνομη αντιγραφή προγραμμάτων υπολογιστών, το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Θεσσαλονίκης στο βούλευμά του με αριθμ. 3204/1993 (Υπερ. 1994, 1133) έκρινε ότι έπρεπε να παραπεμφθεί στο ακροατήριο για παράβαση των διατάξεων για παράνομη αντιγραφή προγραμμάτων (ά. 370Γ 1 ΠΚ), κακουργηματική πλαστογραφία και κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας ο κατηγορούμενος πωλητής Η/Υ διότι αναπαρήγαγε και πώλησε σε τρίτους ως δικό του έναν αριθμό προγραμμάτων με «συστήματα» για τη συμπλήρωση δελτίων ΠΡΟ-ΠΟ και ΛΟΤΤΟ, που όμως είχε δημιουργήσει και παραγάγει άλλος. Επίσης, με την απόφαση ΣυμβΕφΑθ 217/1997 ΠοινΧρ ΜΖ' 1997, 876, αντιμετωπίστηκε η περίπτωση υπαλλήλου, ο οποίος ανέγραψε απόρρητα ασφαλιστικών εταιριών και στη συνέχεια τα πώλησε σε στελέχη ανταγωνιστικής επιχείρησης. Εξάλλου, στην απόφασή του 1270/1993 (ΠοινΧρ ΜΓ' 1993, 1023 και ΝοΒ 42: 1994, 247) ο Άρειος Πάγος ασχολήθηκε με την περίπτωση ενός προϊσταμένου ταμειολογιστών (Chief Teller), ο οποίος κρίθηκε από το Εφετείο ένοχος για κακουργηματική απάτη, διότι είχε προβεί 28 φορές (!) σε καταθέσεις χρημάτων πελατών της τράπεζας, δίνοντας στο σύστημα ανοιχτής γραμμής (on line) του τραπεζικού Η/Υ ημερομηνίες κατάθεσης προγενέστερες των πραγματικών (π.χ. 1.1.1988 αντί 19.9.1988) και καρπούμενος έτσι από τις εικονικές αυτές χρεωπιστώσεις τη διαφορά των πλασματικών τόκων, συνολικού ύψους άνω των 62 εκατ. δρχ. Το ανώτατο δικαστήριο έκρινε πάντως ότι η απόφαση αυτή του Εφετείου ήταν αναίρετα λόγω ασαφειών και αντιφάσεων. Περαιτέρω, το πρόβλημα της απάτης με ηλεκτρονικό υπολογιστή αντιμετώπισαν τρεις τουλάχιστον δημοσιευμένες δικαστικές αποφάσεις: Στην πρώτη, οι κατηγορούμενοι καταχωρούσαν σε Η/Υ, προς όφελός τους, ημερήσιες αποδοχές μεγαλύτερες από τις πραγματικές και εισέπρατταν παρανόμως τη διαφορά από τον εργοδότη τους (ΑΠ 1059/1995, ΠοινΧρ ΜΣΤ' 1996, 97). Ανάλογη υπήρξε και η δεύτερη περίπτωση, που απασχόλησε επίσης τον Άρειο Πάγο (ΑΠ 1277/1998, ΠοινΔικ 1999, 113). Τέλος η τρίτη περίπτωση αφορούσε εικονικές καταθέσεις μετρητών από τραπεζικούς υπαλλήλους, οι οποίοι στη συνέχεια ηλεκτρολόγησαν τις καταθέσεις αυτές στον Η/Υ της τράπεζας και εισέπρατταν τα χρήματα μέσω επιταγών (ΠεντΕφΑθ 678, 751/1998 ΠοινΔικ 1999, 817).

Ζ) Βεβαίως, ο κατάλογος των οικονομικών εγκλημάτων στη σύγχρονη Ελλάδα κάθε άλλο παρά εξαντλείται με τη συνοπτική επισήμανση των πιο πάνω χαρακτηριστικών περιπτώσεων. Κοντά σε αυτές υπάρχουν και πλήθος άλλων, που σχετίζονται άμεσα με τη δραστηριότητα μιας επιχείρησης και που αρκετές φορές επηρεάζουν αρνητικά τη λειτουργία της οικονομίας ή/και προσβάλλουν θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών. Η μη συμμόρφωση αρκετών επιχειρήσεων με τις διατάξεις περί εργατικής νομοθεσίας (διεξοδική παρουσιάσή της υπάρχει π.χ. στην έκδοση *Ν. Γαβαλά*, Εργατική Νομοθεσία, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2000-πρβλ. και *Ι. Μανωλεδάκη*, Ιστορική εισαγωγή στο ελληνικό εργασιακό ποινικό δίκαιο, περ. «Δίκαιο και Πολιτική», 3/1982, 65-96) είναι προφανές ότι δημιουργεί σοβαρά προβλήματα οικονομικού και κοινωνικού

χαρακτήρα, πολύ περισσότερο μάλιστα καθώς από το 1994, οπότε οι αρμοδιότητες των Επιθεωρήσεων Εργασίας περιήλθαν στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, οι διάφοροι έλεγχοι για την τήρηση του νομίμου ωραρίου, τους όρους υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας, την καταβολή των νομίμων αποδοχών κ.λπ., έχουν πλέον ατονήσει (βλ. σχετ. δημοσίευμα του Χρ. Μέγα στην «Ελευθεροτυπία» της 11.2. 2000, σελ. 24 και 41). Εξάλλου, οι μειωμένοι έλεγχοι από την αρμόδια Επιτροπή Ανταγωνισμού (N 2296/1995, που τροποποίησε το N 703/1977 περί ελέγχου μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού) έχουν οδηγήσει σε νόθευση του ελεύθερου ανταγωνισμού και σε δημιουργία «καρτέλ» από ομοειδείς επιχειρήσεις (βλ. π.χ. σχετ. έρευνα της εφημ. «Το Βήμα» για τους κλάδους της γαλακτοβιομηχανίας και του τσιμέντου στο φύλλο της 11.4.1999, σελ. Δ11). Όπως, μάλιστα, παραδέχθηκε ο πρόεδρος της Επιτροπής Ανταγωνισμού στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής την 9.11.1999, το έργο της εν λόγω Επιτροπής, ελλείψει προσωπικού «περιορίζεται σε ποσοστό άνω του 60% στον έλεγχο των συγκεντρώσεων επιχειρήσεων και (...) παραμένει αναποτελεσματική η εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού σε θέματα συμπράξεων και καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης επιχειρήσεων» (βλ. «Καθημερινή» της 14.11.1999). Συναφή προβλήματα δημιουργούνται και ως προς την προστασία επιχειρήσεων από **ενέργειες αθέμιτου ανταγωνισμού**, δεδομένου ότι η σχετική νομοθεσία είναι πεπαλαιωμένη (πρόκειται για το N 146/1914), οι δε προβλεπόμενες ποινές είναι ασήμαντες (π.χ. για την παράνομη χρησιμοποίηση ή ανακοίνωση απορρήτων από εργαζόμενο της επιχείρησης σε τρίτο η ποινή είναι κατ' ά. 16 του νόμου μόλις φυλάκιση μέχρις έξι μηνών και χρηματική ποινή μέχρι 3.000 δρχ.!) και σπανίως επιβάλλονται από τα ποινικά δικαστήρια (για σχολιασμό και νομολογία του εν λόγω νόμου βλ. μεταξύ άλλων την έκδοση N. Ρόκα (επιμ.), Αθέμιτος Ανταγωνισμός, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 1996). Εξάλλου, από τη δεκαετία '70 και μετά, μία δυσμενής συνέπεια από την μη επαρκώς ελεγχόμενη λειτουργία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι και το πρόβλημα της **ρύπανσης του περιβάλλοντος** (ατμοσφαιρικού, θαλάσσιου και επίγειου). Δεν είναι, βέβαια, του παρόντος να γίνει εκτενής αναφορά στο τεράστιο αυτό ζήτημα. Αρκεί μόνον εδώ να σημειωθεί ότι οι ποινικές κυρώσεις που προβλέπει ο βασικός ελληνικός νόμος για το περιβάλλον (N 1650/1986) είναι συνήθως μικρής βαρύτητας και μετατρέψιμες, ενώ η εφαρμογή του νόμου, έστω με αυτό το οπλοστάσιο, παρεμποδίζεται σημαντικά από την μη έκδοση, έως τώρα, των πάνω από 70 κανονιστικών διοικητικών πράξεων κάθε κατηγορίας (διατάγματα, πράξεις υπουργικού συμβουλίου, υπουργικές αποφάσεις, κανονισμοί), που προϋποτίθενται ώστε να τεθεί ο νόμος σε πλήρη λειτουργία (βλ. ιδίως Αγ. Παπανεοφύτου, Ζητήματα βελτίωσης και συστηματικής συγκρότησης της ποινικής νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, εις: N. Κουράκη, με συνεργασία N. Κουλούρη, Αντεγκληματική Πολιτική II, Αθήνα: Α. Ν. Σάκκουλας, 2000, 401-436: 429). Ωστόσο παρήγορο είναι ότι τα δικαστήρια εφαρμόζουν αρκετά συχνά, και μάλιστα με έκδοση, συνήθως, καταδικαστικών αποφάσεων, το N 743/1977 περί προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος (βλ. π.χ. ΑΠ 172/1977, ΠοινΧρ ΜΗ' 1998, 36 και από την παλαιότερη νομολογία ΑΠ 733/1984 ΠοινΧρ ΛΕ' 1985, 36 για τη ρύπανση του Κόλπου της Γέρας στη Μυτιλήνη, αλλά και την αναιρετική ΑΠ 213/1984, ΠοινΧρ ΛΔ' 1984, 787 για τη ρύπανση του Κόλπου της Πάτρας- πρβλ. και N. Κουράκη, Τα Οικονομικά Εγκλή-

ματα, Αθήνα: Α.Ν. Σάκκουλας, 1998, 296 επ. και σημ. 80). Τέλος στο πλαίσιο του σύγχρονου οικονομικού εγκλήματος εντάσσονται και όλες εκείνες οι περιπτώσεις που απαριθμήθηκαν επιγραμματικά όταν έγινε αναφορά για τις διάφορες εκφάνσεις του ηλεκτρονικού εγκλήματος. Ιδίως θα πρέπει να επισημανθεί εδώ το πρόβλημα της **παράνομης διακίνησης προσωπικών στοιχείων** (όπως π.χ. ποινικό μητρώο, οικονομική κατάσταση, ιατρικό ιστορικό κ.λπ.), που έχει αρχίσει να προσλαμβάνει κατά τα τελευταία χρόνια σημαντικές διαστάσεις. Όπως επεσήμανε ο πρόεδρος της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (N 2472/1997): «σήμερα ζούμε σε μία κοινωνία μέσα στην οποία με τη βοήθεια των ηλεκτρονικών υπολογιστών μπορεί ο καθένας να μας φακελώσει. Ενώ έχουμε καταφέρει να ελέγχουμε λίγο πολύ τις κρατικές υπηρεσίες μας, είναι εντελώς αδύνατον να ελέγξουμε ποιες εταιρίες κρατάνε σε βάσεις δεδομένων προσωπικά μας στοιχεία και πώς τα χρησιμοποιούν» (βλ. εφημ. «Το Βήμα» της 12.1.2000, σελ. Α19 - πρβλ. και εφημ. «Τα Νέα» της 15-16.5.1999, σελ. 72-73). Συνήθως πρόκειται, εδώ, για εταιρίες που συλλέγουν και κρατούν μεγάλες βάσεις δεδομένων ως προς τα επιμέρους στοιχεία και τις προτιμήσεις των πελατών τους, με προοπτική είτε να χρησιμοποιήσουν τα στοιχεία για την καλύτερη προώθηση των προϊόντων τους, είτε και να τα διαθέσουν έναντι αμοιβής ή άλλων ανταλλαγμάτων σε ενδιαφερόμενους, π.χ. υποψήφιους βουλευτές. Βεβαίως παρόμοιο πρόβλημα, αλλά με διαφορετική στοχοθεσία, υπάρχει και σε διεθνές επίπεδο, ενόψει της δυνατότητας που δημιουργείται βαθμιαία για τις εθνικές αστυνομικές υπηρεσίες να παρακολουθούν χωρίς προγενέστερη δικαστική άδεια τις ιδιωτικές τηλεπικοινωνίες και δη την ηλεκτρονική αλληλογραφία και τα τηλεφωνικά δορυφορικά δίκτυα (σχέδιο Επφοροί -βλ. σχετ. αφιέρωμα στην εφημ. «Ελευθεροτυπία» της 16.3.1999, ένθετο Infotech, σελ. 7-9). Με τα δεδομένα αυτά, το εφιαλτικό σκηνικό του «Μεγάλου Αδελφού» που παρακολουθούσε την κάθε κίνηση των πολιτών, στο γνωστό μυθιστόρημα του *Orwell*, φαίνεται ότι έχει αρχίσει ήδη, «ανεπαισθήτως», να γίνεται πραγματικότητα...

η) Όμως, η σημαντικότερη, ίσως, έκφανση του οικονομικού εγκλήματος, τουλάχιστον από άποψη ζημίας στην εθνική οικονομία και στην κοινωνική ηθική, είναι αυτή που αφορά σε **έκνομες δοσοληψίες πολιτικών με μεγάλα οικονομικά συμφέροντα** και που έχει επικρατήσει από το 1993 να συνοψίζεται στον όρο «**διαπλεκόμενα**» (εν. συμφέροντα). Συναφές είναι, βέβαια, εδώ και το πρόβλημα της διαφθοράς, που υπάρχει όταν ένας πολιτικός αξιωματούχος ή κρατικός λειτουργός χρησιμοποιεί την εξουσία του με καταχρηστικό τρόπο (κυρίως με ευνοιοκρατία, αυθαιρεσία και χρηματισμό) για ιδιοτελείς σκοπούς. Στην Ελλάδα, η διαφθορά άρχισε να διαβρώνει τον δημόσιο βίαι και τις κρατικές υπηρεσίες, κυρίως από τη δεκαετία '80. Ορισμένοι, μάλιστα, θεωρούν ότι το «πράσινο φως» για πράξεις διαφθοράς (μέχρις ορισμένου ποσού!) κατά την περίοδο αυτή δόθηκε από τον ίδιο τον πρωθυπουργό της χώρας, όταν ο τελευταίος στη διάρκεια της συνεδρίασης ενός κομματικού οργάνου ακούστηκε να λέει για ένα στέλεχος της ΔΕΗ: «Κάποιοι έχουν αποφασίσει να κάνουν δωράκια στον εαυτό τους. Αλλά όχι και πεντακόσια εκατομμύρια» (η δήλωση δημοσιεύθηκε στον «Βηματόδοτη» της εφημ. «Το Βήμα» την 2.11.1986 και επαναδημοσιεύεται στο έργο του Γ. Λακόπουλου, Το μυθιστόρημα του ΠΑΣΟΚ, Αθήνα: Καστανιώτης, 1999, σελ. 156-157). Όπως και να έχουν τα πράγματα, γεγονός είναι ότι περί το τέλος της δεκαετίας του '80 η Ελλάδα συνταράχθηκε εκ θεμελίων από το λεγόμενο «σκάν-

δαλο Κοσκωτά», στο οποίο κατηγορήθηκε ότι εμπλεκόταν για χρηματισμό ακόμη και ο ανωτέρω πρωθυπουργός. Τελικά, με διαφορά μιας ψήφου, ο πολιτικός αυτός αθώνεται από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, έπειτα από 11μηνη διαδικασία, την 16.1.1992, αλλά η «πέτρα του σκανδάλου», ο Γεώργιος Κοσκωτάς, θα καταδικασθεί σε 25ετή κάθειρξη για υπεξαίρεση από την «Τράπεζα Κρήτης» ποσού 32 δισ. δρχ. κατά την περίοδο Ιουλίου 1980-Οκτωβρίου 1988, καθώς και για ορισμένα άλλα αδικήματα (βλ. ΑΠ 899/1999, ΠοινΔικ 1999, 1220 - το κείμενο της απόφασης του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου για τους πολιτικούς κατηγορούμενους βλ. π.χ. στην εφημ. «Ελεύθερος Τύπος» της 12.2.1996, σελ. 14-15 κ. επ., ενώ μία αναλυτική περιγραφή αυτής της δίκης βλ. στο «Ιστορικό Λεύκωμα 1991» της εφημ. «Καθημερινής», Αθήνα, 1999, σελ. 74-81). Ανάλογες καταδικές υπήρξαν και για τις γνωστές υποθέσεις διοικητών ΔΕΚΟ, που είχαν τοποθετήσει τα διαθέσιμα των οργανισμών αυτών στην Τράπεζα Κρήτης με ζημιολόγο επιτόκιο, ώστε να ενισχύσουν την ενλόγω τράπεζα όταν αυτή άρχισε να καταρρέει: ΤρΕφΑθΚακ 1041/1992, εις: *Ηλ. Αναγνωστόπουλου*, Ζητήματα Απιστίας, Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 1996, σελ. 62 επ. Ήδη όμως και πριν από την έκρηξη της υπόθεσης Κοσκωτά και των παραφυάδων της υπήρχε έντονη φημολογία για πλήθος υποθέσεων διαφθοράς ή κακοδιοίκησης που έπρεπε να διερευνηθούν δικαστικώς. Μάλιστα στο περ. «Επίκαιρα» της 2.7.1987 δημοσιεύθηκε ειδικό αφιέρωμα με τον τίτλο «Η διαφθορά στην Ελλάδα», όπου παρουσιάζονται συνοπτικά «100 σκάνδαλα, απάτες, κλοπές, παρανομίες». Ανάλογα στοιχεία περιέχονται και στο έργο του Γ. Λάμψα, Οι προνομιούχοι της εξουσίας. Η ελληνική νομενκλατούρα, Αθήνα: Ροές, 1988, παράρτημα στο τέλος, όπου γίνεται παρουσίαση 200 περιπτώσεων «σκανδάλων» - πρβλ. επίσης *Κλεομ. Κουτσούκη*, Η διαφθορά ως ιστορικό φαινόμενο στο Νεοελληνικό Κράτος, εις: *Αλ. Νικολοπούλου* (επιμ.), Κράτος και Διαφθορά, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 1988, 121-156: 151 και σημ. 56.

Υπό το κράτος όλης αυτής της «σκανδαλολογίας» και της αντίστοιχης αξίωσης για «κάθαρση», που διατρανώθηκε από διάφορες πολιτικές παρατάξεις, προωθήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας '90 ορισμένες υποθέσεις στην ποινική δικαιοσύνη, κυρίως με βάση την κατηγορία για **απιστία**. Κάποιες από τις υποθέσεις αυτές αφορούσαν κατηγορίες για κακοδιοίκηση από υψηλόβαθμα στελέχη ή μέλη ΔΣ τραπεζών, όπως η Εθνική Τράπεζα (η κατηγορία αφορούσε τη συμβιβαστική ρύθμιση των χρεών μιας εταιρίας· η υπόθεση τέθηκε τελικά στο αρχείο: υπ' αριθμ. Γ-90-1503/13.7.90 Διάταξη του Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών, εις: *Ηλ. Αναγνωστόπουλο*, ό.π., σελ. 61), η Τράπεζα Κεντρικής Ελλάδος (για τη χρηματοδότηση και έκδοση εγγυητικών επιστολών υπέρ αφερέγγυας ανώνυμης εταιρίας - απαλλακτικό βούλευμα ΣυμβΑΠ 786/1993 ΠοινΧρ ΜΓ 1993, 544), η Τράπεζα Κρήτης (επίσης για παροχή εγγυητικών επιστολών υπέρ αφερέγγυας ΑΕ, της «Πυρκάλ» - και εδώ απαλλακτικό βούλευμα: ΣυμβΕφΑθ 2863/1992 ΠοινΧρ ΜΓ 1993, 303) και η Κτηματική Τράπεζα (για ασύμφορη, κατά την κατηγορία, ρύθμιση οφειλής της εταιρείας «Ακτιή Πλέπι Α.Ε.» - αθωωτική απόφαση ΠεντΕφΑθ 633/1993, εις *Ηλ. Αναγνωστόπουλο*, ό.π., σελ. 51. Αναλόγου χαρακτήρα δίκες έγιναν και για **συμβάσεις αγοράς οπλικών συστημάτων**, όπως τα καταδιωκτικά αεροσκάφη «Mirage», που κατά την κατηγορία αποδείχθηκαν ελαττωματικά (απαλλακτικό βούλευμα ΣυμβΕφΑθ 524/1992, Υπερ 1993, 101), για **αγορά αεροσκαφών** από την Ολυμπιακή Αεροπορία, μολονότι τα αεροσκάφη αυτά δεν μπορούσαν να ενταχθούν ορθολογικά στο πρόγραμμά της (απαλλακτικό βούλευμα ΣυμβΕφΑθ

1429/1992, εις *Ηλ. Αναγνωστόπουλο*, ό.π., σελ. 85, 88), καθώς επίσης για **προμήθεια παροχών και κυκλωμάτων ψηφιακής τηλεφωνίας** χωρίς τη διενέργεια διαγωνισμού - υπόθεση ΟΤΕ (απαλλακτικά βουλεύματα ΣυμβΕφΑθ 2359/1992 και 597/1993 ΣυμβΕφΑθ, εις: *Ηλ. Αναγνωστόπουλο*, ό.π., 58). Ακόμη και στην υπόθεση της πολεμικής βιομηχανίας Πυρκάλ ΑΕ, με εκτιμώμενη ζημία εκείνης της εποχής (περί το 1986) 2,6 δισ. δρχ. λόγω συνάψεως σύμβασης με το Ιράκ που αποδείχθηκε εντελώς ασύμφορη, η απόφαση υπήρξε αθωωτική (ΤρΠλημΑθ 7727/1993, εις: *Ηλ. Αναγνωστόπουλο*, ό.π., σελ. 50-51, 60). Επομένως σε όλες τις παραπάνω υποθέσεις η Δικαιοσύνη έκρινε ότι οι κατηγορούμενοι δεν έπρεπε να παραπεμφθούν στο ακροατήριο για τις όποιες πράξεις κακοδιοίκησης φέρονταν ότι είχαν τελέσει (για χρηματισμό και διαφθορά δεν τέθηκε καν θέμα) ή ότι δεν έπρεπε να ίσχυον καταδίκης γι' αυτές. Υπό αυτό το πρίσμα δεν είναι ίσως δυσεξήγητο το γεγονός ότι με το ά. 36 παρ. 2 του Ν 2172/1993 η σχετική διάταξη περί απιστίας (ά. 390 ΠΚ) τέθηκε πλέον (και τυπικά) εν πολλοίς σε αχρησία, αφού απαιτείται για την εφαρμογή της άμεσος δόλος («εν γνώσει») και όχι απλώς ενδεχόμενος δόλος, όπως ίσχυε προηγουμένως. Η εξέλιξη αυτή είναι βέβαια έως ένα βαθμό δικαιολογημένη, ώστε να μην αποθαρρύνονται, για τον φόβο των ποινικών ευθυνών, ικανά στελέχη στην ανάληψη διοικητικών καθηκόντων, ούτε και να χρησιμοποιείται το ποινικό δίκαιο με τρόπο ώστε να πλήττονται πολιτικοί αντίπαλοι. Από την άλλη, όμως πλευρά, η αποδυνάμωση αυτής της διάταξης περί απιστίας έρχεται σε μία χρονική στιγμή κατά την οποία πολλά ακούγονται για τον τρόπο ανάληψης δημοσίων έργων από ορισμένες εταιρίες, καθώς και για τον τρόπο προμήθειας του Ελληνικού Δημοσίου σε οπτικά συστήματα, τηλεπικοινωνιακό υλικό κ.λπ. Δεν εκπλήσσει, άλλωστε, ότι οι περισσότερες περιπτώσεις διαφθοράς για τις οποίες ασκήθηκαν διώξεις υπαλλήλων στον στενότερο δημόσιο τομέα κατά την περίοδο 1990-1995 αφορούσαν τα υπουργεία Δημοσίας Τάξης, Ναυτιλίας και Εθνικής Αμύνης, χωρίς ωστόσο το ίδιο να συμβαίνει και για το Υπουργείο Δημοσίων Έργων, όπου οι διώξεις είναι ελάχιστες - βλ. *Θόδ. Σκυλακάκη*, Η κορυφή του παγόβουνου. Στοιχεία για περιπτώσεις διαφθοράς που ελέγχθηκαν στο στενότερο δημόσιο τομέα την περίοδο 1990-1995, εις: *Αλ. Νικολόπουλο*, Κράτος και Διαφθορά, ό.π., 75-96: 79 επ. Επομένως επιβάλλεται εδώ η ύπαρξη μιας αυστηρής και προπάντων εφαρμόσιμης νομοθεσίας, ενισχυμένης και με όσα προβλέπονται από διεθνείς συμβάσεις κατά της διαφθοράς, έτσι ώστε να αποτρέπονται στο μέτρο του εφικτού τα κρούσματα ατασθαλιών (πρβλ. σχετ. μελέτη του *Δημ. Μουστακάτου* στον «Τύπο της Κυριακής» της 14.11.1999, σελ. 52). Εξάλλου, το ότι υπάρχει διαφθορά στην κρατική μηχανή έχει καταγγελλθεί επανωμώς από πολλές και διαφορετικές πολιτικές παρατάξεις της χώρας (βλ. π.χ. «Απογευματινή της Κυριακής» της 18.7.1999, σελ. 14 και τη συζήτηση στη Βουλή περί διαφθοράς την 24.11.1999 - σχετ. και το δημοσίευμα στον «Ελεύθερο Τύπο» της 26.11.1999, σελ. 10-11 καθώς και το δημοσίευμα του «Οικον. Ταχυδρόμου» της 23.3.2000 με συνέντευξη του *Ευθ. Χριστοδούλου*, από όπου και ο εντυπωσιακός τίτλος του εξωφύλλου «Η διαφθορά έγινε θεσμός»).

Λόγω της έκτασης την οποία φαίνεται να έχει προσλάβει η οικονομική εγκληματικότητα και στη χώρα μας κατά τα τελευταία χρόνια, έχει ήδη οργανωθεί από την Πολιτεία σε διάφορα επίπεδα μία **συντονισμένη προσπάθεια αποτελεσματικής αντιμετώπισής της**. Έτσι, από το 1985 λειτουργεί στη Διεύθυνση Ασφαλείας Αττικής ένα **Τμήμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος** με προσωπικό από 55 άτομα, που έχει ήδη στο

ενεργητικό του σημαντικές εξιχνιάσεις εγκλημάτων, κυρίως πλαστογραφιών, απατών, τελωνειακών αδικημάτων και παραβάσεων της πνευματικής ιδιοκτησίας (σχετ. παρουσίαση της πρόσφατης δραστηριότητας αυτού του Τμήματος βλ. στην εφημ. «Το Βήμα» της 10.3.2000, σελ. Α22 - Α23). Επίσης, από το 1997 λειτουργεί στο πλαίσιο του Υπουργείου Οικονομικών το *Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος*, που απασχολεί πάνω από 1450 υπαλλήλους. Η υπηρεσία αυτή ιδρύθηκε με το Ν 2343/1995 (ά. 4 - βλ. επίσης τον Οργανισμό του ΣΔΟΕ: ΠΔ 218/1996, και τον Κανονισμό Λειτουργίας του: ΠΔ 154/1997) και έχει ως βασικό αντικείμενο τον προληπτικό έλεγχο για ορθή εφαρμογή των διατάξεων περί φορολογικής και τελωνειακής νομοθεσίας, αλλά επίσης τον εντοπισμό και δίωξη οικονομικών εγκλημάτων και άλλων συναφών αδικημάτων (όπως διακίνησης ναρκωτικών και όπλων, παραβάσεων της νομοθεσίας για το εθνικό νόμισμα και για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, κ.λπ.). Επομένως το πεδίο δραστηριότητας του ΣΔΟΕ είναι ιδιαίτερα ευρύ, όπως ευρύτερες είναι και οι αρμοδιότητές του στην εξιχνίαση εγκλημάτων: έλεγχοι και έρευνες μεταφορικών μέσων και χώρων, έρευνες εγγράφων, συλλήψεις και ανακρίσεις προσώπων κ.ο.κ. Όπως προκύπτει και από τις επίσημες εκθέσεις της εν λόγω υπηρεσίας για τα έτη 1997, 1998 και 1999, το έργο της είναι ιδιαίτερα σημαντικό και η οικονομική ωφέλεια για το Δημόσιο, κυρίως από εντοπισμό περιπτώσεων φοροδιαφυγής, φαίνεται να υπερβαίνει κατά πολύ το κόστος λειτουργίας της υπηρεσίας, που ανερχόταν το 1999 σε 15 δισ. δρχ. (η αντίστοιχη ωφέλεια για το ίδιο έτος, υπολογιζόμενη ως πλεόνασμα του κρατικού προϋπολογισμού, επρόκειτο να υπερβεί τα 500 δισ. δρχ. - πρβλ. ΣΔΟΕ, Απολογισμός 1999, ό.π., σελ. 37 επ.). Τέλος, προεξάρχων για τη δίωξη του οικονομικού εγκλήματος είναι και ο ρόλος της *Εισαγγελίας* (άλλωστε εισαγγελέας εποπτεύει την υπηρεσία του ΣΔΟΕ). Μάλιστα, στις αρχές της δεκαετίας '90 είχε οργανωθεί στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών (άτυπα στην αρχή και στη συνέχεια με διάταξη στον Κανονισμό Λειτουργίας της Εισαγγελίας) ένα λεγόμενο «προανακριτικό τμήμα», ώστε να εντοπισθούν παράνομες συμπεριφορές διαφθοράς ή/και οικονομικής εγκληματικότητας σε κρατικές υπηρεσίες, όπως οι πολεοδομίες, τα δασαρχεία, τα δημόσια νοσοκομεία, η αστυνομία, η εφορία κ.λπ. Στο πλαίσιο αυτού του τμήματος αναλήφθηκαν μεγάλες δικαστικές έρευνες, π.χ. για τις καταπατήσεις δημοσίων και δασικών εκτάσεων. Ωστόσο, καθ' οδόν οι δραστηριότητες του τμήματος έγιναν υποτονικές, κυρίως λόγω των άλλων παράλληλων υποχρεώσεων που πρέ-

πει να διεκπεραιώνουν οι 100 περίπου πρωτοβάθμιοι εισαγγελικοί λειτουργοί στην Αθήνα (κυρίως αξιολόγηση 200.000 μηνύσεων ετησίως και συμμετοχή τους σε δικαστικά συμβούλια και ακροατήρια). Παρήγορο είναι, όμως, το γεγονός ότι πρόσφατα έχει προγραμματισθεί η ίδρυση ειδικού γραφείου για τη δίωξη των οικονομικών εγκλημάτων, με κύριους άξονες τις υποθέσεις ξεπλύματος χρήματος (από πιστωτικά ιδρύματα, καζίνο και χρηματιστήριο) και διαφθοράς (βλ. σχετ. δημοσιεύματα της *Ι. Μάνδρου* στην εφημ. «Το Βήμα» της 1.12.1996, σελ. Α45, 4.4.1999, σελ. Α50, 5.12.1999, σελ. Α61 και 23.1.2000, σελ. Α49). Βέβαια το έργο των υπηρεσιών αυτών είναι ιδιαίτερα δυσχερές, λόγω των ειδικών γνώσεων που απαιτούνται κάθε φορά για το «δέσιμο» μιας δικαστικής υπόθεσης, των περίπλοκων τεχνικών τις οποίες χρησιμοποιούν οι δράστες για να συσκοτίσουν τα ίχνη τους (π.χ. με υπερράκτιες εταιρίες ή τραπεζικούς λογαριασμούς άγνωστης ιδιοκτησίας), αλλά και λόγω των τεραστίων οικονομικών μέσων που διατίθενται από τους δράστες για να διαφθαρούν οι εμπλεκόμενοι σε θέσεις-κλειδιά κρατικοί υπάλληλοι και πολιτικοί αξιωματούχοι. Επίσης προβλήματα δημιουργούνται και από το πρόσθετο γεγονός ότι η αλόγιστη αντιμετώπιση τέτοιων περιπτώσεων εγκληματικότητας μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ή και σε ασφυκτικούς περιορισμούς των οικονομικών συναλλαγών και της ελευθερίας της αγοράς. Από την άλλη, όμως, πλευρά, η καταπολέμηση της οικονομικής εγκληματικότητας έχει αρχίσει πλέον να διεξάγεται σε συνεργασία και με άλλες αρχές, σε διακρατικό ή και διεθνές επίπεδο, έτσι ώστε να υπάρξει βοήθεια σε τεχνογνωσία και συλλογή υλικού των (ούτως ή άλλως καταρτισμένων) ελληνικών δικαστικών αρχών και από αλλοδαπές αρχές, με πείρα και καλή λειτουργική υποδομή. Άλλωστε, τα φαινόμενα της διαφθοράς και του οικονομικού εγκλήματος δημιουργούν προβλήματα όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, με υψηλότερο μάλιστα οικονομικό επίπεδο, όπως η Γερμανία και η Γαλλία (πρβλ. *Κυρ. Σιμόπουλου*, Η διαφθορά της εξουσίας, Αθήνα: εκδ. Στάχυ, 1997, σελ. 297-298). Επομένως το εγχείρημα των ημεδαπών δικαστικών αρχών στο προσεχές μέλλον προμηνύεται δύσκολο, αλλά όχι ατελέσφορο. Και θα είναι ακόμη περισσότερο αποτελεσματικό, εάν η αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος και της διαφθοράς βγει έξω από το στενό πλαίσιο των δικαστικών αρχών και γίνει υπόθεση όλων μας, ή, τουλάχιστον, όλων εκείνων που ενοχλούνται όταν βλέπουν να επιπλέουν οι επιτήδειοι και οι αρριβίστες.
